

Kraków, dnia 28 września 2022 roku

ODPIS

Do

**Trybunału Konstytucyjnego
Rzeczypospolitej Polskiej**

Al. J. Ch. Szucha 12 A

00-918 Warszawa

Skarżący:

S C

reprezentowany przez *pełnomocnika* adwokata **dr. Józefa FORYSTKA** z
kancelarii FORYTEK & PARTNERZY Adwokaci i Radcowie Prawni

adres do doręczeń:
ul. Grzegórzecka 21
31-532 Kraków

SKARGA KONSTYTUCYJNA

o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją RP
398 [1] § 1 k.p.c. i art. 394 [1] § 1 k.p.c. w zakresie w jakim nie przewidują
możliwości zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji
o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania
w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna (tzw. kasacyjnych)

Partnerzy:

Józef Forystek - adwokat
Marek Forystek - adwokat
Marek Nałęcz - radca prawny

www.forystek.pl
e-mail: kancelaria@forystek.pl

ul. Grzegórzecka 21, 31-532 Kraków
tel. +48 12 62 80 400 lub 12 62 80 401
fax: +48 12 62 80 499

bud. PASAŻ SASKI, I piętro
ul. Grzybowska 12/14, 00-132 Warszawa
tel. +48 22 890 96 30, fax: +48 22 890 96 31

al. Piłsudskiego 32, IV piętro
35-001 Rzeszów
tel. +48 17 22 42 102

Działając na podstawie art. 79 ust. 1 w związku z art. 188 pkt 5 i art. 191 ust. 1 pkt 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) oraz art. 33 ust. 2 w zw. z art. 77 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 roku o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz.U. z 2016 roku nr 2074 ze zm., dalej również „ustawa o postępowaniu przed TK”), w imieniu skarżącego – S C z zachowaniem terminu, o którym mowa w art. 77 ust. 1 ustawy o postępowaniu przed TK (postanowienie SN z daty ipca 2022 r., zostało doręczone Skarżącemu w dniu 14 września 2022 roku), niniejszym uwzględniając wcześniejsze wyroki Trybunału Konstytucyjnego w podobnych sprawach, a to wyroki: (1) z 1.02.2005 r. (SK 62/03); (2) z 27.03.2007 r. (SK 3/05); (3) z 21 lipca 2009 r. (sygn. K 7/09); (4) z 9.02.2010 r. (SK 10/09) i (5) z 2.06.2010 r. (SK 38/09)

wnoszę o stwierdzenie, że:

- a) art. 398 [1] § 1 k.p.c. w zakresie w jakim nie przewiduje możliwości zaskarżenia skargą kasacyjną postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna (tzw. kasacyjnych),

j e s t n i e z g o d n y z

z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 87 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej;

albowiem wykluczając możliwość zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna narusza zasadą sprawiedliwości proceduralnej, nakazującą poddanie weryfikacji wszelkich orzeczeń sądowych przez inny sąd, a także zasadę dwuinstancyjności postępowania uznanie, że na postanowienie sądu apelacyjnego o odrzuceniu skargi o wznowienie nie przysługuje żaden środek zaskarżenia, a w szczególności nie przysługuje skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego, jak również narusza zasadę równości wobec

prawa, skoro w innych podobnych sprawach tzw. kasacyjnych, np. w przedmiocie odrzucenia pozwu albo umorzenia postępowania skarga taka przysługuje;

oraz jest niezgodny z art. 2, art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji RP w zw. z art. 77 ust. 2 Konstytucji RP

skoro niezaskarżalność odrzucenie skargi o wznowienie postępowania powoduje zamknięcie skarżącemu drogi sądowej do merytorycznego i sprawiedliwego rozpoznania przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd w postępowaniu dwuinstancyjnym jego sprawy o zapłatę odszkodowania za szkodę spowodowaną mu niezgodnym z prawem działaniem organów władzy państwowej.

- b) art. 394 [1] § 1 k.p.c. w zakresie w jakim nie przewiduje jakiegokolwiek możliwości zaskarżenia (w tym zażaleniem pionowym lub poziomym) postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna (tzw. kasacyjnych),

j e s t n i e z g o d n y z

z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 87 w zw. z art. 176 ust. 1 Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej;

albowiem wykluczając możliwość zaskarżenia jakimkolwiek środkiem zaskarżenia (w tym zażaleniem pionowym lub poziomym) postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania w sprawach, w których przysługuje skarga kasacyjna narusza zasadą sprawiedliwości proceduralnej, nakazującą poddanie weryfikacji wszelkich

orzeczeń sądowych przez inny sąd (w tym także tej samej instancji), a także narusza zasadę dwuinstancyjności postępowania poprzez uznanie, że na postanowienie sądu apelacyjnego o odrzuceniu skargi o wznowienie nie przysługuje żaden środek zaskarżenia, a w szczególności nie przysługuje zażalenie poziome (do innego składu sądu tej samej instancji) lub zażalenie pionowe (do Sądu Najwyższego), jak również narusza zasadę równości wobec prawa, skoro identyczne postanowienie wydane przez sąd pierwszej instancji jest zaskarżalne zażaleniem dewolutywnym (art. 394 § 1 k.p.c.), a także zażalenie przysługuje w innych podobnych sprawach tzw. kasacyjnych, np. w przedmiocie odrzucenia skargi kasacyjnej lub odrzuceniu skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 89 ustawy o SN), a nadto zażalenia poziome przysługują na postanowienia sądu drugiej instancji, np. o odrzuceniu apelacji art. 394 [2] § 1 k.p.c., jak i w licznych mniej istotnych kwestiach proceduralnych określonych w art. 394 [2] § 1[1] k.p.c.;

a także jest niezgodny z art. 2, art. 45 ust. 1 i art. 78 Konstytucji RP w zw. z art. 77 ust. 2 Konstytucji RP

skoro niezaskarżalność postanowienia drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania powoduje zamknięcie skarżącemu drogi sądowej do merytorycznego i sprawiedliwego rozpoznania przez niezależny, bezstronny i niezawisły sąd w postępowaniu dwuinstancyjnym jego sprawy o zapłatę odszkodowania za szkodę spowodowaną mu niezgodnym z prawem działaniem organów władzy państwowej.

UZASADNIENIE

I. Ocena konstytucyjności wskazanych powyżej przepisów konieczna dla ochrony przysługujących skarżącemu konstytucyjnych wolności i praw w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji (w tym prawa do sprawiedliwości proceduralnej, prawa do sądu i prawa do weryfikacji rozstrzygnięcia sądu przez inny sąd w ramach skargi kasacyjnej lub zażalenia poziomego albo pionowego)

1. Ocena konstytucyjności wskazanych powyżej przepisów jest konieczna dla ochrony przysługujących Skarżącemu – S C - konstytucyjnych wolności i praw w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. W orzecznictwie Trybunału przyjmuje się, że *„przesłanką uzasadniającą kontrolę konstytucyjności przepisu jest ustalenie, że zachodzi związek między daną regulacją, a ochroną konstytucyjnych praw i wolności. Związek ten zachodzi wówczas, gdy spełnione są trzy przesłanki: (i) przepis będący przedmiotem oceny zawiera treści normatywne odnoszące się do sfery praw i wolności konstytucyjnie chronionych, (ii) nie istnieje żaden alternatywny instrument prawny (poza ewentualnym uznaniem przepisu za niekonstytucyjny), który mógłby spowodować zmianę sytuacji prawnej ukształtowanej definitywnie zanim ów przepis utracił moc obowiązującą, (iii) ewentualna eliminacja danego przepisu z systemu prawnego stanowił będzie skuteczny środek dla przywrócenia ochrony praw naruszonych obowiązaniem kwestionowanej regulacji prawnej”* (tak m.in. wyrok z dnia 21 maja 2001 r., sygn. akt: SK 15/00).

2. Przepisy k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 7 listopada 2019 r. a nadanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2019, poz. 1469), a w szczególności art. 398[1] § 1 k.p.c. oraz art. 394[1] § 1 k.p.c. uniemożliwiają skarżącemu wniesienie jakiegokolwiek środka zaskarżenia (czy to w postaci skargi kasacyjnej, czy też zażalenia pionowego-dewolutywnego do SN lub poziomego do innego składu tego samego sądu) na postanowienie sądu odwoławczego o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem drugiej instancji.

W sprawie wznowieniowej skarżącego zapadły następujące orzeczenia:

- a) postanowieniem Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2021 r.,
odrzucono skargę wznowieniową;

- b) **postanowieniem Sądu Apelacyjnego w K _____ z _____ lutego 2022 r.,**
odrzuciono zażalenie na
postanowienie Sądu Apelacyjnego w K _____ z _____ grudnia 2021 r.,
;
- c) zażalenie na postanowienie z _____ lutego 2022 r. pozostawiono w aktach sprawy
bez nadania mu dalszego biegu (zob. **pismo Sądu Apelacyjnego z _____ lutego**
_____);
- d) **postanowieniem Sądu Apelacyjnego w K _____ z _____ marca 2022 r.,**
_____) odrzucono skargę kasacyjną na postanowienie Sądu Apelacyjnego w
K _____ z _____ grudnia 2021 r., _____ o odrzucono skargę
wznawieniową
- e) **postanowieniem Sądu Najwyższego z _____ lipca 2022 r.,**
prawomocnie oddalono zażalenie na postanowienie SA z _____ marca 2022 r. o
odrzuconiu skargi kasacyjnej.

Tym samym skarżący został definitywnie pozbawiony prawa do sprawiedliwej procedury i możliwości jakiegokolwiek merytorycznej weryfikacji poprawności rozstrzygnięcia SA z _____ grudnia 2021 r. w przedmiocie wniesionej skargi wznawieniowej przez jakikolwiek inny sąd, czy to w ramach postępowania zażaleniowego przed Sądem Najwyższym lub też przed innym sądem tej samej instancji orzekającym w innym składzie, czy chociażby w ramach postępowania kasacyjnego. Jest tak mimo, że do dnia 7 listopada 2019 r. skarżącemu przysługiwało **na podstawie art. 394[1] § 2 k.p.c.** prawo wniesienia dewolutywnego zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi wznawieniowej do Sądu Najwyższego w sprawach kasacyjnych (takich jak będąca przedmiotem skargi konstytucyjnej w niniejszej sprawie), a *de lege lata* w sprawach mniej ważnych lub incydentalnych, podobnie jak na odrzucenie wniosków złożonych w trybach nadzwyczajnych przysługuje środek zaskarżenia w postaci zażalenia. Poprzednio i *de lege lata* postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania jest nadal zaskarżalne dewolutywnym zażaleniem do sądu drugiej instancji, jeżeli zostało wydane przez sąd pierwszej instancji (por. **art. 394 § 1 k.p.c.**). Co istotne, wszelkie postanowienia sądu drugiej instancji odrzucające nadzwyczajne środki zaskarżenia (przysługujące od spraw zakończonych prawomocnym wyrokiem sądu drugiej instancji), np. o odrzuceniu skargi kasacyjnej lub skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (por. **art. 394[1] § 1 k.p.c.**) albo skargi z art. 89 ustawy o Sądzie Najwyższym (por. **art.**

394[1] § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 – ustawy o SN) są nadal zaskarżalne zażaleniem do Sądu Najwyższego, podobnie jak postanowienia o odrzuceniu pozwu lub umorzeniu postępowania (por. art. 394[2] § 1 i § 1[1] k.p.c.). Tym samym aksjologicznie niezrozumiałym jest pozbawienie możliwości zaskarżenia w stosunku do postanowienia o odrzuceniu wniosku o wznowienie postępowania rozpatrywanego przez sąd odwoławczy.

Z uwagi na **brak jakiegokolwiek środka zaskarżenia na postanowienie Sądu Apelacyjnego z grudnia 2021 r. o odrzuceniu skargi wznowieniowej** skarżący został pozbawiony dostępu do sądu i sprawiedliwej procedury umożliwiającej weryfikację legalności orzeczenia przez inny sąd, a konsekwencji nastąpiło zamknięcie drogi sądowej do uzyskania przez skarżącego należnego mu odszkodowania za szkodę spowodowaną przez organy państwowe bezprawną decyzją o wywłaszczeniu jego nieruchomości (naruszony tym samym został art. 77 ust. 1 i ust. 2 Konstytucji), w czasie gdy skarżący był osobą małoletnią

II. UZASADNIENIE DOPUSZCZALNOŚCI SKARGI KONSTYTUCYJNEJ

1. Skarżący wiąże naruszenie przysługujących mu wolności i praw konstytucyjnych (prawa do sądu, dwuinstancyjnego postępowania i sprawiedliwej procedury sądowej oraz prawa do odszkodowania za szkodę spowodowaną bezprawnym działaniem organów państwa) z **prawomocnym postanowieniem Sądu Najwyższego z lipca 2022 roku, oddalającym zażalenia na postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z marca 2022 r.,) o odrzuceniu skargi kasacyjnej na postanowienie tegoż sądu z dnia grudnia 2021 r. o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania.**

Postanowienie SN jest prawomocne, albowiem nie przysługują od niego żadne środki odwoławcze. W konsekwencji, w sprawie Skarżących doszło do „wyczerpania drogi prawnej” w rozumieniu art. 77 ust. 1 ustawy o postępowaniu przed TK. **Wyżej wymieniony prawomocne postanowienie zostało doręczone pełnomocnikowi skarżącego w dniu 14 września 2022 roku,** a zatem skarga konstytucyjna została wniesiona w terminie 3 miesięcy od daty otrzymania ww. postanowienia SN, tj. z zachowaniem terminu, o którym mowa w art. 77 ust. 1 ustawy o postępowaniu przed TK.

2. Wskazane w *petitum* skargi konstytucyjnej przepisy (art. 398[1] § 1 k.p.c. oraz 394[1] § 1 k.p.c.) stanowiły podstawę prawną prawomocnego i ostatecznego postanowienie SN w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz art. 47 ust. 1 pkt 1 ustawy o postępowaniu przed TK. Skarga kasacyjna zawierała alternatywny wniosek o rozpoznanie przez SN pozostawionego w katach sprawy zażalenia na odrzucenie zażalenia od postanowienia SA z grudnia 2021 r. odrzucającego skargę wznowieniową. Na str. 4 uzasadnienia SN wyraźnie wskazał, że art. 394[2] § 1 i § 1[1] k.p.c. w nowym brzmieniu „nie przewidział możliwości wniesienia tzw. zażalenia poziomego na inne postanowienia kończące postępowanie w sprawie, poza postanowieniem o odrzuceniu apelacji” i wskazał orzecznictwo SN z lat 2020-2021 konsekwentnie aprobujące wyrażony powyżej podgląd prawny negujący dopuszczalność stosowania (por. postanowienia w sprawach: III CZ 13/20, V CZ 17/20, I CZ 37/20, IV CZ 78/20, I CZ 20/21 i III CZ 26/21). Podobną argumentację przywołał SN w odniesieniu do art. 398[1] § 1 k.p.c. stwierdzając na str. 5 uzasadnienia, że: „regulacja art. 398[1] § 1 k.p.c. wyłącza dopuszczalność skargi kasacyjnej od innych niż enumeratywnie w niej wymienionych prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji, chociażby kończyły one postępowanie w sprawie”. Podobnie jak wcześniej, również i tym wskazał stosowne orzecznictwo SN z lat 2019-2021 na poparcie dokonanej przez siebie wykładni (por. postanowienia SN w sprawach: I PSK 110/21, II USK 40/21, I NSZ 33/20, I PK 156/19, I CZ 41/19 i II CVSK 391/18). Zgodnie bowiem z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, „*podstawa rozstrzygnięcia obejmuje całość przepisów prawa (norm) stosowanych przez organ władzy publicznej w celu wydania aktu stosowania prawa*” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2007 roku, sygn. akt: SK 7/06).
3. W uzasadnieniu postanowienia z dnia 6 lutego 2001 roku, sygn. akt: Ts 139/00, Trybunał wyjaśnił: „*O tym, że zaskarżony akt normatywny był w znaczeniu konstytucyjnym podstawą ostatecznego orzeczenia można generalnie mówić wtedy, gdy owo rozstrzygnięcie – przy tym samym przedmiocie i zakresie sprawy – byłoby lub mogłoby być inne w przypadku nieobowiązania normy prawnej o treści kwestionowanej przez skarżącego*”. Podstawą rozstrzygnięcia jest więc przepis, który „*determinuje w sensie normatywnym treść orzeczenia*” (postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 lipca 2005 roku, sygn. akt: SK 25/03), a więc w tym konkretnym przypadku są to przepisy art. 1 w

zw. z art. 2 oraz art. 7 ust. 1 *ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej.*

4. Należy zatem stwierdzić, iż jedynie eliminacja z systemu prawnego normy prawnej wynikającej z zaskarżonych przepisów we wskazanym w *petitum* zakresie zagwarantuje skarżącemu możliwość uzyskania słusznej i należytej ochrony jego wskazanych powyżej konstytucyjnych praw, poprzez umożliwienie sprawdzenia zgodności z prawem **postanowienia Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2021 r. o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania,** .

III. STAN FAKTYCZNY SPRAWY

III.1. WYCZERPANIE DROGI SĄDOWEJ

1. Wyrokiem z Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2018 roku, sygn. akt: oddalono powództwo skarżącego o zapłatę odszkodowania za nieruchomość (w 1951 roku) bezprawnie wywłaszczoną.

Z uwagi na stwierdzenie decyzją Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z września 2021 roku nieważności ze skutkiem *ex tunc* decyzji nadzorczej Ministra Infrastruktury z kwietnia 2009 roku stanowiącą główną podstawę faktyczną orzeczenia Sądu Apelacyjnego w sprawie , skarżący w dniu października 2021 roku wniósł skargę o **wznowienie postępowania** zakończoną wskazanym powyżej prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2018 roku. Co istotne sędzią sprawozdawcą w głównej sprawie – sygn. akt: był Pan sędzia P R , który później **w toku postępowania wznowieniowego jednoosobowo** postanowieniem z lutego 2022 roku, sygn. akt: **odrzuć zażalenie na postanowienie tegoż Sądu z grudnia 2021 roku o odrzuceniu skargi o wznowienie**, mimo, że był sędzią wyłączonym od orzekania w tej sprawie, jako tzw. *index inhabilis* (por. art. 48 § 3 k.p.c. oraz art. 413 k.p.c.) (*o czym poniżej*).

2. Postanowieniem z grudnia 2021 roku, sygn. akt: Sąd Apelacyjny w K odrzucił skargę o wznowienie postępowania stwierdzając, że

nie jest oparta na ustawowej podstawie. Od postanowienia tego skarżący w dniu stycznia 2022 roku wniósł najpierw zażalenie do Sądu Najwyższego, które postanowieniem z lutego 2022 roku, sygn. akt: Sąd Apelacyjny w K odrzucił. Wskazać należy, że przedmiotowe postanowienie wydane zostało w warunkach nieważności postępowania, o której mowa w art. 379 pkt 4 k.p.c., z uwagi na fakt, że wbrew art. 48 § 3 k.p.c. oraz art. 413 k.p.c., przy wydawaniu zaskarżonego postanowienia brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy – Pan sędzia P R , który w przedmiotowej sprawie. Tym samym, orzekający w sprawie wznowieniowej sędzia Sądu Apelacyjnego w K z mocy ustawy nie mógł orzekać w niniejszej sprawie ponieważ brał udział w wydawaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie, co w przedmiotowej sprawie powinno skutkować nieważnością postępowania (por. art. 48 § 3 k.p.c. oraz art. 413 k.p.c.).

Mając na uwadze, oczywistą nieważność w/w postępowania, skarżący w dniu lutego 2022 roku skarżący złożył zażalenie na postanowienie z lutego 2022 roku, sygn. akt: **Przedmiotowe zażalenie zostało jednak pozostawione w aktach sprawy bez rozpatrzenia** (zob. pismo Sądu Apelacyjnego w K z daty lutego 2022 r.,). Zażalenie to stanowiło jednak część skargi kasacyjnej (**zob. str. 10-11 skargi kasacyjnej**). Sąd Najwyższy rozpoznając kasację skarżącego wyraził pogląd, że zażalenia na odrzucenie skargi wznowieniowej nie przysługują, także w sprawach tzw. kasacyjnych.

3. Następnie skarżący S C w dniu marca 2022 roku wniósł skargę kasacyjną na postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2021 roku, sygn. akt: o odrzuceniu skargi o wznowienie. **Postanowieniem z marca 2022 roku, sygn. akt: , skarga ta została odrzucona przez Sąd Apelacyjny w K**
4. W dniu kwietnia 2022 roku skarżący S C złożył do Sądu Najwyższego zażalenie na powyższe postanowienie Sądu Apelacyjnego w K . Postanowieniem z lipca 2022 roku, sygn. akt: Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na postanowienie z marca 2022 roku.

III.2. WYKŁADNIA KWESTIONOWANYCH PRZEPISÓW PRAWA DOKONANA PRZEZ ORZEKAJĄCE W SPRAWIE SĄDY

1. Zarówno orzekający w sprawie Sąd Apelacyjny w K , jaki i Sąd Najwyższy wskazały, że w orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, iż w obecnym stanie prawnym (obowiązującym po dniu 7 listopada 2019 r.) niedopuszczalne jest zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie w przedmiocie odrzucenia skargi o wznowienie postępowania, o ile zgodnie z właściwością rzeczową (por. art. 405 k.p.c.) orzekał w tym przedmiocie nie sąd pierwszej, lecz sąd drugiej instancji. Ponadto, w postanowieniu z dnia lipca 2022 roku, sygn. akt: Sąd Najwyższy wskazał, że w uchwale z 7 października 2021 roku, sygn. akt: III CZP 53/20, Sąd Najwyższy zanegował dopuszczalność stosowania **art. 394^[2] § 1 k.p.c.** (tj. zażalenia poziomego) *per analogiam* do postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania.
2. Według Sądu Najwyższego, argumentacja przywołana we wskazanej wyżej uchwale Sądu Najwyższego z 7 października 2021 roku, sygn. akt: III CZP 53/20, jest aktualna *mutatis mutandis* także przy ocenie, czy od postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania przysługuje skarga kasacyjna na podstawie stosowanego *per analogiam* **art. 398¹ k.p.c.**
3. Orzekające w sprawie sądy kolejno podnosiły, że system zaskarżania skargą kasacyjną orzeczeń wydawanych w postępowaniach uregulowanych w Kodeksie postępowania cywilnego ma charakter zamknięty. Brak wyraźnej regulacji dopuszczalności skargi kasacyjnej w odniesieniu do określonego postanowienia przesądza, że orzeczenia takie nie podlegają zaskarżeniu skargą kasacyjną. Stwierdzono również, że argumentacja o konieczności traktowania postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, analogicznie jak postanowienia w przedmiocie odrzucenia pozwu, jest chybiona, mimo że obie instytucje procesowo spełniają identyczną funkcję. Ustawodawca w **art. 398¹ § 1 k.p.c.** wyraźnie wskazał orzeczenia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, od których można wnieść skargę kasacyjną, bez możliwości ich rozszerzającej interpretacji. Jak wynika z orzecznictwa Sądu Najwyższego, regulacja art. 398¹ § 1 k.p.c. wyłącza dopuszczalność skargi kasacyjnej od innych niż enumeratywnie w niej wymienionych prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji, chociażby kończyły one postępowanie w sprawie. Warunek, aby orzeczenie kończyło postępowanie w sprawie, dotyczy zatem wyłącznie prawomocnych wyroków sądu drugiej

instancji oraz postanowień sądu drugiej instancji - ale tylko wydanych w przedmiocie odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania.

4. Jak wskazał Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z 7 października 2021 roku, sygn. akt: III CZP 53/20, *de lege lata* intencją ustawodawcy jest niezaskarżalność postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, mimo że postanowienie takie było zaskarżalne do 7 listopada 2019 r., a postanowienia odrzucające inne nadzwyczajne środki zaskarżenia (w sprawach kasacyjnych) są zaskarżalne zażaleniem (por. 394¹ § 1 k.p.c.). Skarga o wznowienie postępowania jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia i służy wzruszeniu prawomocnych orzeczeń sądu pierwszej lub drugiej instancji, a także Sądu Najwyższego, z powołaniem się na enumeratywnie wskazane w ustawie podstawy. Skarga ta (podobnie jak skarga kasacyjna lub skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku) stanowi odstępstwo od zasady stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych ustępującej zasadzie praworządności, stanowiącej wartość podlegającą ochronie na poziomie konstytucyjnym i prawnomiędzynarodowym, przy czym w sytuacji kolizji postulatu stabilności prawomocnych orzeczeń z zasadą praworządności, ta pierwsza powinna ustąpić drugiej. Powaga rzeczy osądzonej powinna bowiem chronić wyłącznie te orzeczenia, które odpowiadają wymogom sprawiedliwości proceduralnej i praworządności.
5. Właściwa procedura (rzetelność proceduralna – wynikająca z konstytucyjnego prawa do sądu art. 45 ust. 1 Konstytucji) powinna wykluczyć jakąkolwiek arbitralność rozstrzygnięcia sądu poprzez każdorazowe zapewnienie weryfikacji jego poprawności. Niekoniecznie musi to być kontrola instancyjna, wystarczy, że dokonana będzie w ramach zażalenia przez inny skład tego samego sądu. Brak środka zaskarżenia na wydawane jednoosobowo i na posiedzeniu niejawnym postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, które dodatkowo nie jest uzasadniane ani z urzędu ani na wniosek strony powoduje, że orzeczenia takie wymykałyby się spod jakiegokolwiek kontroli sądowej i tym samym nie spełnia minimalnego standardu praworządności i sprawiedliwości proceduralnej.

IV. TREŚĆ KWESTIONOWANYCH PRZEPISÓW I ICH WYKŁADNIA

1. Zaskarżalność postanowień sądu drugiej instancji w ujęciu historycznym

W okresie międzywojennym obowiązywała odwrotna do dzisiejszej zasada procesowa, a mianowicie, że wszelkie postanowienia tak sądu grodzkiego, jak i sądu okręgowego były zaskarżalne, o ile kodeks nie stanowił odmiennie (art. 419 § 1 i art. 423 k.p.c. z 29.11.1930 r. w wersji obowiązującej od 1.01.1933 r.¹). W okresie PRL-u ustawodawca wprowadzając za wzorem radzieckim dwuinstancyjny system rewizyjny odwrócił tę zasadę i najpierw ustawą z 20.07.1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych², a następnie w kodeksie z 1964 r. przyjął, że postanowienia są zaskarżalne zażaleniem, tylko o ile ustawa tak stanowi. Zażalenie zostało wtedy ukształtowane jako zwykły dewolutywny i suspensywny środek odwoławczy od postanowień sądu pierwszej instancji. Zasadniczo wyłączono wtedy możliwość skarżenia postanowień wydanych przez sąd odwoławczy.

Możliwość zaskarżania do SN postanowień sądu drugiej instancji, początkowo tylko o odrzuceniu kasacji (tak jak czynił to wcześniej art. 429 § 2 k.p.c. z 1930 r.) przywrócono dopiero z dniem 1.07.1996 r.³ Wiązało się to z przywróceniem w niektórych ważniejszych sprawach kasacji, jako trzeciej instancji i środka odwoławczego od drugoinstancyjnych orzeczeń merytorycznych. **Zaskarżalność postanowień sądu drugiej instancji odrzucających skargę o wznowienie postępowania przywrócono z dniem 1.07.2000 r. poprzez nadanie nowego brzmienia art. 393^[18] k.p.c.**, który dopuszczał zażalenia na postanowienia wydane przez sąd drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, z tym, że wyłącznie w sprawach, w których przysługuje kasacja⁴.

Kolejna znacząca zmiana przepisów procedury w tym zakresie nastąpiła w 2005 r., gdy art. 393^[18] k.p.c. został zastąpiony przez art. 394^[1] k.p.c.⁵. W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej wskazano wtedy, że dotychczasowy art. 393^[18] k.p.c. był „wadliwie umiejscowiony” w rozdziale o kasacji, podczas, gdy postępowanie zażaleniowe (także przed SN) powinno być w całości uregulowane wśród przepisów o zażaleniu. Powyższą zmianę uzasadniano więc wyłącznie formalną potrzebą zachowania właściwej systematyki

¹ Zob. t. jedn. Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934.

² Dz.U. Nr 38, poz. 349.

³ Ustawą z 1.03.1996 r. o *zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej - Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw*, Dz. U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189.

⁴ Zob. art. 1 pkt 34 ustawy z 24.05.2000 r. o *zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji*, Dz. U. Nr 48, poz. 554.

⁵ Brzmienie tego przepisu ustalił art. 1 pkt 12 ustawy z 22.12.2004 r. o *zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych*, Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98.

kodeksu⁶. Ostatecznie art. 394 k.p.c. wyczerpująco regulował zaskarżalność postanowień sądu pierwszej instancji, a wprowadzony nowy art. 394^[1] k.p.c. odnosił się wyłącznie do postanowień sądu drugiej instancji.

Na gruncie przepisów k.p.c. w brzmieniu obowiązujących od 2000 r. do 7.11.2019 r. nie było żadnych wątpliwości, że zażalenie na odrzucenie skargi o wznowienie przysługiwało do SN, także w sytuacji, gdy postanowienie w tym przedmiocie wydał sąd drugiej instancji. Wynikało to wprost z art. 394^[1] § 2 k.p.c., który umożliwiał zaskarżenie zażaleniem do SN postanowień sądu drugiej instancji kończących postępowanie w sprawie, o ile tylko dotyczyło to spraw tzw. kasacyjnych (art. 398^[2] § 1 k.p.c.), z wyjątkiem postanowień określonych w art. 398[1] k.p.c., a także tych wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji. Postanowienie takie powszechnie kwalifikowane było jako orzeczenie kończące postępowanie w sprawie⁷.

Kolejne nowelizacje procedury w okresie po transformacji ustrojowej i wejściu w życie nowej Konstytucji zmierzały zasadniczo do poszerzenia katalogu zaskarżalnych zażaleniem postanowień sądu drugiej instancji. Ustawą z 19.03.2009 r. katalog takich postanowień rozszerzono odnośnie kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji, przy czym później (ze skutkiem od 3.05.2012 r.) postanowienia te stały się przedmiotem zażalenia tzw. poziomego⁸. Ustawą z dnia 28.04.2011 r.⁹ przy okazji wprowadzenia do polskiej procedury zażalenia poziomego (stanowiącego wyjątek od klasycznego zażalenia dewolutywnego) dodany został art. 394^[2] § 2 k.p.c.¹⁰ przewidujący zażalenie do innego składu sądu tej samej instancji na postanowienia sądu drugiej instancji w sprawach mniej ważnych, wręcz incydentalnych, a dotyczących np. oddalenia wniosku o wyłączenie sędziego, zwrotu kosztów procesu, skazania na grzywnę świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej, zarządzenia przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka, odmowy zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia. Ustawodawca rozbudowując system i zakres przedmiotowy

⁶ Druk nr 2696 Sejmu IV kadencji, uzasadnienie projektu ustawy, pkt 3, s.4 (<https://orka.sejm.gov.pl>).

⁷ Zob. postanowienia SN: z 19.03.2002 r. (II CZ 166/01), LEX nr 55111 i z 30.10.2002 r. (II CZ 111/02), LEX nr 77038 oraz M. Manowska, *Etapy badania skargi o wznowienie postępowania (wybrane zagadnienia)*, „Przełęcz Sądowy” 2004, nr 11-12, s. 56 i n.

⁸ Zob. ustawę z 16.09.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 233, poz.1381.

⁹ Dz.U. Nr 138, poz.806. Przepis ten wszedł w życie z dniem 20.07.2011 r.

¹⁰ Przepis ten został dodany przez art. 1 pkt 2 ustawy z 28.04.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. Nr 138, poz.806.

zażaleń poziomych (równoległych)¹¹ zrezygnował wtedy w znacznej części z ich dewolutywności, zasadniczo nie ograniczając zakresu zaskarżalności zażaleniem.

Projektodawcy ustawy z lipca 2019 roku nie wyjaśnili, czy ich zamiarem było zniesienie możliwości zaskarżania postanowień kończących postępowanie w sprawie wydanych przez sąd odwoławczy, czy też objęcie ich zażaleniem poziomym. Uzasadnienie projektu ustawy z 2019 r. jest w tym zakresie wyjątkowo lakoniczne. Poza sformułowaniem, iż „**art. 394¹¹ § 2 staje się zbędny i podlega uchyleniu**”¹², brak w projekcie jakiegokolwiek szerszego wyjaśniania skutków tej derogacji przepisu. **Poza wyraźnie sygnalizowaną chęcią ograniczenia dewolutywności zażaleń brak w uzasadnieniu noweli jakichkolwiek argumentów merytorycznych za zredukowaniem zaskarżalności postanowień kończących postępowanie w sprawie.** Ustawodawca wprowadził jako zasadę zaskarżanie orzeczeń wpadkowych zażaleniem poziomym, przy czym w równej mierze dotyczy to orzeczeń sądów obu instancji. Jak bowiem stwierdzono: „Ten sam model [zażaleń poziomych – przyp. JF] należy zastosować w postępowaniu odwoławczym – ograniczając, tak jak do tej pory, katalog postanowień podlegających zaskarżeniu, który należy uzupełnić o postanowienie o odrzuceniu apelacji. Odpowiednią regulację zawiera proj. art. 394¹²”. Z wypowiedzi tej zdaje się wynikać, że zamiarem projektodawcy było jedynie zastąpienie klasycznego zażalenia dewolutywnego innym jego rodzajem tj. zażaleniem równoległym-poziomym i raczej poszerzenie katalogu orzeczeń objętych zaskarżalnością, a nie jego ograniczenie. **Ustawodawca wyraził w ten sposób przekonanie, że nowy przepis art. 394¹² k.p.c. przedmiotowo pokrywa swym zakresem dotychczasową regulację zawartą w art. 394¹¹ § 2 k.p.c., a więc obejmuje także postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie, o ile dotyczą spraw kasacyjnych.** Z uzasadnienia projektu ustawy wynika, iż „omawiana zmiana polega wyłącznie na zmianie trybu zaskarżenia i sądu właściwego do rozpoznania zażalenia, przy niezmienionym przedmiocie orzeczeń, od których zażalenie to przysługuje”¹³.

2. Postanowienia kończące i niekończące postępowanie w sprawie

Kodeks postępowania cywilnego odrębnie traktuje „**postanowienia kończące postępowanie**” od będących ich przeciwieństwem „**postanowień niekończących**”

¹¹ Druk nr 4332 Sejmu VI kadencji - uzasadnienie projektu ustawy, pkt V.2, s. 22-23 (<https://orka.sejm.gov.pl>).

¹² Zob. Druk nr 3137 Sejmu VIII kadencji, pkt IV.27b, s. 88.

¹³ Por. post. SA w Krakowie z 21.05.2020 r. (I ACa 541/19), pkt 6 uzasadnienia.

postępowanie". Te drugie rozstrzygające wyłącznie zagadnienia uboczne (incydentalne, wpaddingowe) mogą być uchylane i zmieniane wskutek zmiany okoliczności sprawy, chociażby były prawomocne (art. 359 § 1 k.p.c.). Dotychczasowa konstrukcja dopuszczalności zażaleń wyraźnie wyróżniała „postanowienia kończące postępowanie w sprawie” od innych postanowień o charakterze formalnym wydawanych w sprawach mniej istotnych, których zaskarżalność uzależniona była od wyraźnego wskazania w ustawie. **Mając na względzie szczególną wagę tych pierwszych były one zaskarżalne zasadniczo w każdym przypadku i w obu instancjach (zob. art. 394 § 1 k.p.c. oraz art. 394^[1] § 2 k.p.c. w brzmieniu sprzed 7.11.2019 r.), z tym, że w przypadku postanowień drugiej instancji tylko w sprawach tzw. kasacyjnych.** Zresztą w doktrynie podkreśla się, że tego typu orzeczenia powinny być bezwzględnie objęte zaskarżalnością¹⁴ i to o charakterze dewolutywnym.

Przez **postanowienia kończące sprawę** (w znaczeniu materialnoprawnym¹⁵) należy rozumieć postanowienia, które kończą całe postępowanie lub definitywnie zamykają drogę do wydania wyroku (orzeczenia merytorycznego)¹⁶. W związku z tym w orzecznictwie wyjaśniono, że **zażaleniem do SN zaskarżalne były przykładowo następujące postanowienia sądu drugiej instancji:** odrzucające wniosek strony o doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem w celu wniesienia skargi kasacyjnej¹⁷, postanowienie odrzucające zażalenie na postanowienia o odrzuceniu skargi kasacyjnej¹⁸, postanowienie umarzające postępowanie apelacyjne¹⁹, postanowienie oddalające zażalenie na zarządzenie o zwrocie odwołania, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych²⁰, postanowienie o odmowie uzupełnienia orzeczenia zapadłego w przedmiocie rozpoznania apelacji²¹, odrzucające zażalenie wniesione na postanowienie sądu pierwszej instancji kończące postępowanie w sprawie²², a także o odrzuceniu apelacji²³, o umorzeniu postępowania apelacyjnego²⁴, o

¹⁴ T. Zembrzuski, *Dopuszczalność zażalenia*, [w:] *Środki zaskarżenia. System Prawa Procesowego Cywilnego*, red. T. Ereciński i J. Gudowski, t. III, cz. 1, Warszawa 2013, s. 406 oraz cytowana przez niego literatura.

¹⁵ T. Zembrzuski, *Dopuszczalność ...*, s. 407.

¹⁶ T. Zembrzuski, *Dopuszczalność ...*, s. 407 oraz R. Obrebski, *Pojęcie postanowień kończących postępowanie w sprawach cywilnych*, „Przełęcz Sądowy” 1999, nr 11-12, s. 124 i n.

¹⁷ Post. SN z 15.12.2005 r. (I PZ 22/05), OSNP z 2006 r., nr 21-22, poz.330.

¹⁸ Post. SN z 7.12.2017 r. (V CZ 84/17), LEX nr 2435684.

¹⁹ Post. SN z 18.04.2018 r. (IV CZ 17/18), LEX nr 2498015.

²⁰ Post. SN z 16.02.2017 r. (II UZ 78/16), LEX nr 2255427.

²¹ Post. SN z 25.02.2016 r. (III CZP 5/16), LEX nr 1994369.

²² Post. SN z 11.08.2015 r. (III SZ 4/15), LEX nr 2121032.

²³ Post. SN z 18.04.2001 r. (III CZ 10/01), LEX nr 52569 i z 23.05.2018 r. (I CSK 34/18), LEX nr 2508115.

²⁴ Por. postanowienia SN: z 8.03.2013 r. (III CZ 12/13), LEX nr 1331313 i z 25.09.2014 r. (II CZ 45/14), LEX nr 1532736.

odmowie sporządzenia i doręczenia uzasadnienia wyroku²⁵ lub o odmowie uzupełnienia wyroku²⁶. Wcześniej SN kilkakrotnie wypowiedział się za dopuszczalnością zaskarżenia takim zażaleniem także postanowień o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania²⁷. Zapewnienie bowiem SN kontroli nad prawidłowością niemerytorycznego zakończenia postępowania w tych sprawach, w których orzeczenie merytoryczne sądu drugiej instancji podlegałoby kontroli kasacyjnej stanowiło *ratio legis* art. 394¹¹ § 2 k.p.c.

Trybunał kilkakrotnie wypowiedział się odnośnie trybu odwoławczego od postanowień sądu drugiej instancji, co związane było z wejściem z dniem 19.10.1997 r. w życie **art. 176 ust. 1 Konstytucji, stanowiącego gwarancję prawa do sądu**²⁸. Przepisem tym wprowadzono zasadę dwuinstancyjności „postępowania sądowego”. Tym samym wzmocniono zasadę kontroli instancyjnej jako pewnego minimum gwarancji procesowych. W jednej z pierwszych tego typu spraw TK uznał, że art. 393¹⁸ § 2 k.p.c. (poprzednik art. 394¹¹ § 2 k.p.c.) **jest niezgodny z art. 78 i 176 Konstytucji w zakresie w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia** w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji²⁹, a w kolejnym wyroku z **9.02.2010 r. (SK 10/09)**³⁰ powtórzył tę samą argumentację odnosząc ją wprost do art. 394¹¹ § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 21.05.2009 r., z tym dodatkiem, że **przepis ten uznał za niezgodny także z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 32 Konstytucji**. Efektem wykonania pierwszego z tych wyroków TK, tj. z **27.03.2007 r. (SK 3/05)** było wprowadzenie ustawą z 19.03.2009 r. zaskarżalności do SN postanowień co do kosztów procesu, które nie były przedmiotem rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji.

²⁵ Por. postanowienie SN: z 7.03.2013 r. (II CZ 194/12), LEX nr 1314409 i z 30.10.2013 r. (V CZ 48/13), LEX nr 1403918.

²⁶ Por. postanowienia SN: z 25.02.2016 r. (III CZ 5/16), LEX nr 1994369 i z 21.03.2019 r. (II CZ 113/18), LEX nr 2642159.

²⁷ Por. postanowienia SN: z 14.11.2006 r. (II CZ 85/06), LEX nr 738103, z 20.06.2008 r. (IV CZ 36/08), LEX nr 637707 i z 8.09.2010 r. (III PZ 6/10), OSNP 2012, nr 1-2, poz. 12, dotyczyło to jednak stanu prawnego sprzed 7.11.2019 r.

²⁸ Por. wyroki TK: z 27.03.2007 r. (SK 3/05), OTK-A 2007, nr 3, poz. 32 (dot. kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji); z 31.03.2009 r. (SK 19/08), OTK-A 2009, nr 3, poz. 29 (dot. odmowy zwolnienia od kosztów sądowych); z 12.01.2010 r. (SK 2/09), OTK-A 2010, nr 1, poz. 1 (dot. odrzucenia skargi o wznowienie w sprawach niekasacyjnych); z 9.02.2010 r. (SK 10/09), OTK-A 2010, nr 2 poz. 10 (dot. kosztów procesu); z 2.06.2010 r. (SK 38/09), OTK-A 2010, nr 5, poz. 46 (dot. oddalenia wniosku o wyłączenie sędziego); z 30.10.2012 r. (SK 20/11), OTK-A 2012, nr 9, poz. 110 (dot. kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu).

²⁹ Wyrok TK z 27.03.2007 r. (SK 3/05), OTK-A 2007, nr 3, poz. 32.

³⁰ OTK-A 2010, nr 2, poz. 10.

Pod wpływem dalszego rozwoju orzecznictwa SN oraz w wykonaniu m.in. **wyroku TK z 2.06.2010 r. (SK 38/09)**³¹ ustawodawca ustawą z 28.04.2011 r.³² wprowadził **zażalenia poziome**, a przy tej okazji nowy **art. 394^[2] § 1^[4] k.p.c. w jego obecnym brzmieniu**, przewidujący zażalenie poziome do innego składu sądu drugiej instancji w sprawach incydentalnych. W piśmiennictwie słusznie zwraca się uwagę na ułomność kontroli poziomej, która nie uwzględnia oportunistycznego³³, relacji koleżeńskich wewnątrz wydziału danego sądu, co niekiedy powoduje, że szanse uwzględnienia mniej oczywistych zażaleń poziomych stają się wręcz iluzoryczne. Zażalenia te są uwzględniane znacznie rzadziej, niż miało to miejsce, gdy były one przedmiotem zażaleń klasycznych o charakterze dewolutywnym. Intersujące w tym zakresie mogą okazać się wyniki badań uwzględniające procentowy udział uwzględnionych zażaleń w zależności od tego, który sąd je rozpatrywał, tej samej, czy wyższej instancji.

3. **Orzekanie przez sąd drugiej instancji w przedmiocie dopuszczalności skargi wznowieniowej**

Podstawą wznowienia postępowania mogą być jedynie **szczególnie ważne względy**. Skarga musi być uzasadniona albo enumeratywnie wskazanymi w art. 401, 401 [1] k.p.c. **przyczynami nieważności postępowania**, albo wskazanymi w art. 403 § 1 k.p.c. **przyczynami restytucyjnymi** i w tych wypadkach nie ma znaczenia, czy wskazane jako podstawa wniosku naruszenie prawa miało lub mogło mieć wpływ na treść orzeczenia. Jedynie w przypadku tzw. nowości określonych w **art. 403 § 2 i § 4 k.p.c.** istotne jest, by miały one wpływ na wynik sprawy.

Jeżeli postanowienie odrzucające skargę wznowieniową zostało wydane przez sąd pierwszej instancji, to jako postanowienie kończące postępowanie w sprawie zaskarżalne jest zwykłym zażaleniem o charakterze dewolutywnym i suspensywnym do sądu drugiej instancji (**art. 394 § 1 *in principio* k.p.c.**).

Natomiast jeżeli sąd drugiej instancji (okręgowy lub apelacyjny) jako właściwy rzeczowo (dodatkowo jest to właściwość wyłączna) na podstawie **art. 405 zd. pierwsze *in fine* k.p.c.**

³¹ OTK-A 2010, nr 5, poz. 46.

³² Ustawa z 28.04.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 138, poz. 806).

³³ Zob. P. Paduszyński, *Zagubiona w reformach. Sprawiedliwości ani nie widać, ani się o niej nie mówi*, „Rzeczpospolita” 19.07.2022.

orzeka w tym samym przedmiocie, to pozycja wnoszącego skargę jest zgoła inna i znacznie gorsza. **W oczywisty sposób narusza to konstytucyjną zasadę równości wobec prawa - art. 32 ust. 1 Konstytucji i prawa strony do sprawiedliwej procedury (stanowiącej element konstytucyjnego prawa do sądu – art. 45 ust. 1 Konstytucji).** Orzeczenie sądu apelacyjnego należy traktować **jako pierwsze w odrębnej sprawie wznowieniowej**³⁴, jednakże wydane przez sąd odwoławczy. Sąd „wyższej instancji” zawsze orzeka bowiem jako sąd drugiej instancji niezależnie od tego, czy sprawę rozpoznaje po raz pierwszy³⁵. Warto przy tym mieć na uwadze, że w postępowaniu cywilnym występują co prawda sądy aż czterech rzędów: rejonowe, okręgowe, apelacyjne i Sąd Najwyższy, lecz jedynie dwóch instancji.

Według TK za „**orzeczenie materialnie pierwsze w sprawie**” należy uznać **orzeczenie wydane przez sąd po raz pierwszy, niezależnie od rzędu sądu, który je wydał**³⁶, przy czym „żadne orzeczenie wydane przez sąd ustrojowo będący sądem drugiej instancji nie może zostać uznane za orzeczenie pierwszoinstancyjne, nawet jeżeli o danej kwestii rozstrzyga po raz pierwszy sąd drugiej instancji”³⁷.

W orzecznictwie ukształtował się pogląd, że po wejściu w życie cytowanej ustawy z 4.07.2019 r. na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania zażalenie do SN nie przysługuje³⁸. Zdecydowane stanowisko w tym zakresie zajął ostatnio SN w uchwale z 7.10.2021 r. (III CZP 53/20), w której negatywnie odniósł się do istnienia możliwości zaskarżenia takiego postanowienia również zażaleniem skierowanym do innego składu tego samego sądu.

IV.1. TREŚĆ WZORCÓW KONTROLI KONSTYTUCYJNEJ

³⁴ TK w cytowanym już wyroku z 27.03.2007 r. (SK 3/05), inaczej niż w innych swych judykatach, stwierdził, że w zakresie orzekania o kosztach procesu za sąd pierwszej instancji w rozumieniu art. 78 zd. 1 Konstytucji należy uznać ten sąd, który orzekał o zwrocie kosztów procesu w danym zakresie po raz pierwszy, mimo że „formalnie (ustrojowo)” mógł to być sąd drugiej instancji.

³⁵ Por. post. SN z 22.07.19999 r. (I PKN 312/99), „Monitor Prawniczy” 2000, nr 3, s. 135; podobnie zob. M. Manowska, *Wznowienie postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2008, s. 228; T. Zembrzuski, *Zaskarżanie orzeczeń incydentalnych wydanych po raz pierwszy w toku instancji (uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego)*, „Przegląd Sądowy” 2007, nr 9, s. 23.

³⁶ M. Michalska-Marciniak, *Zaskarżalność postanowień w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Glosa do wyroku TK z dnia 9.02.2010 r. (SK 10/09)*, „Polski Proces Cywilny” 2011, nr 3, s. 172

³⁷ M. Michalska-Marciniak, *Zaskarżalność ...*, s. 175. Podobnie M. Romańska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian. Tom I i II*, red. T. Zembrzuski, WKP 2020, uwaga nr 13 do art. 394.

³⁸ Por. postanowienia SN: z 27.05.2020 r. (III CZ 13/20), LEX nr 3029693; z 27.05.2020 r. (V CZ 17/20), LEX nr 3027531; z 30.09.2020 r. (I CZ 37/20), LEX nr 3068546; z 28.04.2021 r. (IV CZ 78/20), LEX nr 3220129; z 26.05.2021 r. (I CZ 20/21). LEX nr 3181544.

1. Zgodnie z art. 2 Konstytucji Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. Z tej ogólnej klauzuli orzecznictwo konstytucyjne oraz doktryna wyprowadzają szereg zasad szczegółowych, określanych niekiedy mianem zasad pochodnych pierwszego i drugiego stopnia. Oczywistym jest też, co judykatura zresztą wyraźnie podkreśla, że „teoretycznie wyróżnione, nazwane i sklasyfikowane zasady splatają się ze sobą na tle konkretnych stanów faktycznych”, a ich zakresy mogą się częściowo, a nawet całkowicie pokrywać.

Do niekwestionowanego kanonu ogólnej zasady demokratycznego państwa prawnego bez wątplenia należy **zasada ochrony zaufania obywateli do państwa i tworzonych przez nie prawa (zasada lojalności państwa wobec obywateli)**; wynika ona wprost z jego istoty i uznawana jest za **jedną z najważniejszych zasad pochodnych** (wyrok TK 20 grudnia 1999 r., sygn. K 4/99; wyrok TK z 19 listopada 2008 r., sygn. Kp 2/08). Jej treść można sprowadzić do „zakazu zastawiania przez przepisy prawne pułapek, formułowania obietnic bez pokrycia bądź nagłego wycofywania się przez państwo ze złożonych obietnic lub ustalonych reguł postępowania” (wyrok TK z 19 listopada 2008 r., sygn. Kp 2/08, pkt 5.2 uzasadnienia; zob. też wyroki TK: z 3 grudnia 1996 r., sygn. K 25/95; z 26 stycznia 2010 r., sygn. K 9/08; z 8 grudnia 2011 r., sygn. P 31/10; w doktrynie m.in. M. Zubik, W. Sokolewicz, *Konstytucja ...*, teza 31; P. Tuleja [w:] M. Safjan, L. Bosek (red.) *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz art. 1-86*, Warszawa 2016, s. 223 i nast.). **Zasada ta jest zatem zasadniczą gwarancją podmiotowego traktowania obywateli, chroniącą ich przed arbitralnością działań władzy.**

Skoro przez niemal cały okres III RP stronom przysługiwało prawo do zaskarżenia postanowienia sądu odwoławczego o odrzuceniu skargi wznowieniowej (do 7 listopada 2019 r.), a więc także w okresie, gdy zapadł kwestionowany w postępowaniu prawomocny wyrok SA w K z grudnia 2018 roku, sygn. akt: , toteż omawiana nowelizacja KPC narusza **zasadę lojalności państwa wobec obywateli** (art. 2 Konstytucji). Nie ulega wątpliwości, że doszło do jej oczywistego naruszenia: ustawodawca w sposób nagły wycofał się z ustalonych reguł postępowania, respektowanych przez system prawny przez kilkadziesiąt lat, i to na niekorzyść obywateli objętych działaniem

2. Jako wzorce kontroli skarżący wskazuje dalej kolejno: art. 32 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2, art. 78 oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji, przy czym skarżący ma na myśli każdy ze wskazanych przepisów samodzielnie, a także w ramach pewnych ich grup.

- 1) art. 45 ust. 1 w związku z art. 77 ust. 2 Konstytucji i wywodzoną z nich **gwarancję dostępu do sądu i sprawiedliwej procedury** oraz **zakaz zamykania drogi sądowej** do kontroli wydanego przez sąd apelacyjny postanowienia o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania;
 - 2) art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji i wywodzoną z nich gwarancję dwuinstancyjnego postępowania sądowego oraz **prawo do zaskarżalności orzeczeń wydanych w przedmiocie wznowienia postępowania, o ile dotyczy to spraw tzw. kasacyjnych**;
 - 3) art. 32 ust. 1 Konstytucji i wywodzoną z niego zasadę równego traktowania przez władzę publiczną w postępowaniu wznowieniowym i spójności całego systemu prawnego, skoro środki zaskarżenia przysługują w innych mniej istotnych kwestiach proceduralnych, a także w odniesieniu do wszystkich innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia, o ile dotyczą spraw tzw. kasacyjnych.
2. Celem istnienia zasady praworządności i prawa do sądu jest **przeciwdziałanie arbitralności i dowolności działalności organów państwa, w tym zwłaszcza sądów** (Tuleja Piotr (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*. Komentarz do art. 7), w tym zakazuje zamykania drogi sądowej do kontroli rozstrzygnięcia o odrzuceniu skargi wznowieniowej, zwłaszcza w sprawie, w której strona dochodzi odszkodowania za szkodę spowodowaną bezprawnym działaniem organów państwa.

W świetle orzecznictwa TK **art. 45 ust. 1 Konstytucji** wyraża jedno z podstawowych praw jednostki, stanowiąc zarazem **fundamentalną gwarancję praworządności** (por. wyrok z 10 maja 2000 r., sygn. K 21/99). **Ma on ścisły związek z art. 77 ust. 2 Konstytucji**: w demokratycznym państwie prawa zasadą jest bowiem dostęp obywateli do sądu w celu umożliwienia im obrony ich interesów oraz uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia (tak m.in. wyroki TK: z 12 marca 2002 r., sygn. P 9/01; z 9 czerwca 1998 r., sygn. K 28/97).

Zgodnie z poglądem utrwalonym w orzecznictwie Trybunału, na konstytucyjne prawo do sądu (wyrażone w art. 45 ust. 1 Konstytucji) składają się trzy podstawowe komponenty:

- 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem - organem o określonej charakterystyce (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym);
- 2) prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej (**sprawiedliwości proceduralnej**), zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności;
- 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd

(zob. m.in. wyroki TK: z 10 lipca 2000 r., sygn. SK 12/99; z 20 września 2006 r., sygn. SK 63/05; z 4 marca 2008 r., sygn. SK 3/07; z 8 grudnia 2010 r., sygn. SK 34/08).

Zakres tak rozumianego prawa do sądu powiązany jest z autonomicznym **konstytucyjnym pojęciem „sprawy”**, o czym szerzej poniżej. Obejmuje ono rozstrzygnięcie o prawach lub obowiązkach jakiegoś podmiotu, na podstawie norm prawnych „wynikających” z przepisów prawnych. Istotą „rozpatrzenia sprawy” jest prawna kwalifikacja konkretnego stanu faktycznego, zawarta w wydanej normie konkretnej i indywidualnej, skierowanej do określonego podmiotu, z której wynikają określone skutki prawne, tzn. uprawnienia lub obowiązki. Istotne dla kwalifikacji danego stanu jako „sprawy” w konstytucyjnym znaczeniu jest przede wszystkim, aby **zachodziła konieczność władczego rozstrzygnięcia w warunkach niezawisłości, o prawach i wolnościach oznaczonego podmiotu lub jego prawnie chronionych interesach, w sytuacji, która wyklucza arbitralność rozstrzygnięcia** oraz możliwość rozstrzygnięcia przez drugą stronę, przy czym prawo to obejmuje zarówno przypadki naruszenia czy zagrożenia praw lub wolności, jak i sytuacje, gdy konieczne jest ich autorytatywne ustalenie (por. wyroki TK: z 26 kwietnia 2005 r., sygn. SK 36/03; z 10 maja 2000 r., sygn. K 21/99; z 8 grudnia 2010 r., sygn. SK 34/08; z 18 kwietnia 2019 r., sygn. SK 21/17).

W orzecznictwie konstytucyjnym przyjmuje się też jednolicie, że o ile art. 45 ust. 1 Konstytucji gwarantuje prawo do sądu w ujęciu pozytywnym, o tyle jej art. 77 ust. 2 wyraża negatywny aspekt tego prawa, tj. granicę, jakiej nie może przekroczyć prawodawca w demokratycznym państwie prawa. Nie może on pozbawić podmiotu, którego prawa lub wolności zostały naruszone, możliwości zwrócenia się do sądu o udzielenie prawnej ochrony w konkretnej sprawie. Takiego **zamknięcia drogi sądowej nie można dokonać ani w sposób bezpośredni, wprost wyłączający dostęp do sądu**, ani też w pośredni poprzez wprowadzenie takich środków prawnych, których zastosowanie w praktyce prowadzi do wyłączenia możliwości orzekania przez sąd. **W każdej takiej sytuacji dochodzi do naruszenia art. 77 ust. 2 Konstytucji, a zarazem także i jej art. 45 ust. 1 - właśnie w aspekcie dostępu do sądu** (por. m.in. wyroki TK: z 9 czerwca 1998 r., sygn. K 28/97; z 10 maja 2000 r., sygn. K 21/99; z 12 marca 2002 r., sygn. P 9/01; z 16 stycznia 2006 r., sygn. SK 30/05; z 8 grudnia 2009 r., sygn. SK 34/08; z 11 stycznia 2012 r., sygn. K 36/09; z 12 maja 2017 r., sygn. SK 49/13; z 18 kwietnia 2019 r., sygn. SK 21/17). Istniejący pomiędzy oboma przepisami związek orzecznictwo konstytucyjne tłumaczy w następujący sposób: po pierwsze, oba przepisy ustanawiają konstytucyjne gwarancje prawa do sądu (wyrok TK z 9 czerwca 1998 r., sygn. K 28/97); po drugie, art. 77 ust. 2 Konstytucji

rozumieć należy jako szczegółowe rozwinięcie art. 45 ust. 1 Konstytucji (wyrok z 14 czerwca 1999 r., sygn. K 11/98); po trzecie, między postanowieniami art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 istnieje organiczna więź, a treść art. 77 ust. 2 stanowi dopełnienie konstytucyjnego prawa do sądu (wyrok TK z 16 marca 1999 r., sygn. SK 19/98) (tak TK w uzasadnieniu wyroku z 10 maja 2000 r., sygn. K 21/99, powtarzanym w późniejszym orzecznictwie, m.in. w sprawie SK 57/06).

Specyfiką gwarancji z art. 77 ust. 2 Konstytucji jest jednak to, że w przeciwieństwie do art. 45 ust. 1 nie poddaje się ona ograniczeniom dopuszczalnym na gruncie art. 31 ust. 3 Konstytucji: według dominującego poglądu (ale i w pewnym uproszczeniu) dostęp do sądu albo istnieje, albo go nie ma; nie da się go ograniczyć w rozumieniu tego przepisu. „Ograniczenie” takie w rzeczywistości stanowiłoby naruszenie samej istoty prawa do sądu- co w świetle art. 31 ust. 3 zd. 2 Konstytucji i tak jest wykluczone (por. m.in. wyroki TK: z 10 maja 2000 r., sygn. K 21/99; z 18 maja 2004 r., sygn. SK 38/03; z 27 maja 2008 r., sygn. SK 57/06).

3. **Konstytucyjne pojęcie „sprawy” a kwestia „dwiinstancyjności postępowania sądowego”**

Ponieważ SN w omawianej uchwale III CZP 53/20 odwołał się do stanowiska TK prezentowanego w sprawie SK 2/09 o braku konstytucyjnej gwarancji prawa do środków nadzwyczajnych toteż wyjaśnić należy, że konstytucyjne pojęcie „sprawy” ma charakter autonomiczny i nie może być objaśniane poprzez podobne pojęcia funkcjonujące na gruncie poszczególnych ustaw procesowych. Przez „sprawę” w rozumieniu art. 45 Konstytucji należy więc rozumieć „określone zadanie sądu polegające na prawnej kwalifikacji konkretnego stanu faktycznego w celu wydania indywidualnej normy rozstrzygającej o prawach lub obowiązkach określonego podmiotu (adresata)”³⁹. Z tego powodu przewidziane w art. 176 Konstytucji wymaganie dwuinstancyjności ustrojodawca nie łączy z terminem „sprawa”, lecz z pojęciem „postępowania sądowego”. Według niektórych przedstawicieli doktryny nie oznacza to, że „prawo do sądu” dotyczące rozpatrzenia konkretnej „sprawy” (art. 45 Konstytucji) należy łączyć z wymogiem dwuinstancyjności „postępowania sądowego” (**art. 176 ust. 1 Konstytucji**)⁴⁰. W

³⁹ M. Michalska-Marciniak, *Zaskarżalność ...*, s. 173 i wskazany tam wyrok TK z 27.05.2008 r. (SK 57/06), OTK-A 2008, nr 4, poz. 63.

⁴⁰ M. Michalska-Marciniak, *Zaskarżalność ...*, s. 174 i wskazana tam w przypisie nr 24 literatura

cytowanym przez SN wyroku TK z 12.01.2010 r. wyjaśniono, że „postępowanie sądowe z art. 176 ust. 1 Konstytucji oznacza postępowanie, w którym dochodzi do wydania merytorycznego orzeczenia co do istoty sprawy”⁴¹. Zasada ta odnosi się nie tylko do głównego przedmiotu postępowania sądowego, lecz może obejmować także te kwestie wpaddingowe, w odniesieniu do których sąd orzeka o prawach i obowiązkach określonego podmiotu, jeżeli dotyczą praw lub obowiązków danego podmiotu⁴², na przykład odnośnie ukarania karą porządkową⁴³.

Art. 176 ust. 1 jest przepisem gwarancyjnym, konkretyzuje treść prawa jednostki do zaskarżenia orzeczenia sądu w ramach postępowania sądowego i stanowi jeden z istotnych elementów wyznaczających treść gwarantowanego **art. 45 ust. 1 Konstytucji** prawa do sądu. Gwarancja proceduralnej kontroli postępowania sądowego służyć ma zapobieganiu pomyłkom i arbitralności decyzji sądowych⁴⁴.

Mimo to, SN w objętym skargą konstytucyjną postanowieniu z lipca 2022 r.,

oraz poprzedzającej je uchwale III CZP 53/20 uznał, że na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi, które niewątpliwie orzeka o prawach konkretnego podmiotu (skarżącego) nie przysługuje żaden środek zaskarżenia, w tym także zażalenie poziome i skarga kasacyjna.

W innym wyroku z 12.09.2006 r. (**SK 21/05**)⁴⁵ Trybunał podkreślił, że „konstytucyjne standardy prawa do sądu wyznaczone przez art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji dotyczą zarówno postępowania przed sądem pierwszej, jak i drugiej instancji, ale regulacje dotyczące postępowania sądowego w drugiej instancji muszą uwzględniać specyfikę tego postępowania. Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego zakłada w szczególności: 1) dostęp do sądu drugiej instancji, a co za tym idzie - przyznanie stronom odpowiednich środków zaskarżenia; 2) powierzenie rozpoznania sprawy w drugiej instancji - co do zasady - sądowi wyższego szczebla, a w konsekwencji nadanie środkowi zaskarżenia charakteru dewolutywnego; 3) odpowiednie ukształtowanie procedury przed sądem drugiej instancji, tak aby sąd ten mógł wszechstronnie zbadać rozpoznawaną sprawę i wydać rozstrzygnięcie merytoryczne.”⁴⁶

⁴¹ OTK-A 2010, nr 1, poz. 1.

⁴² Por. wyroki TK: z 3.07.2002 r. (**SK 31/01**), OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 49; z 27.03.2007 r. (**SK 3/05**) oraz z 31 marca 2009 r. (**SK 19/08**).

⁴³ Por. cyt. powyżej wyrok TK z 3.07.2002 r. (**SK 31/01**).

⁴⁴ Por. wyrok TK z 12.06.2002 r. (**P 13/01**), OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 42.

⁴⁵ OTK ZU nr 8/A/2006, poz. 103.

⁴⁶ Por. wyrok TK z 31.03.2009 r. (**SK 19/08**), OTK ZU nr 3/A/2009, poz. 29.

Zasada dwuinstancyjności nie wymaga, aby w każdej kwestii wypadkowej, niemającej charakteru odrębnej „sprawy” w rozumieniu Konstytucji, przysługiwał dewolutywny środek zaskarżenia do sądu wyższego instancyjnie. Skoro jednak we wszelkich sprawach wątpliwych istnieje domniemanie dwuinstancyjności (i dewolutywności środka zaskarżenia), to konsekwentnie wszelkie wyjątki od tej zasady, a więc dotyczące zażaleń poziomych powinny wynikać wprost z przepisów ustawy i być wykładane ściśle. Istotne znaczenie dla konstytucyjnej oceny zaskarżalności postanowień sądu drugiej instancji, zwłaszcza tych „kończących postępowanie w sprawie” ma zatem ustalenie, czy postanowienie takie zapadłe w toku postępowania dotyczy „sprawy” w rozumieniu **art. 45 ust. 1 Konstytucji**, albowiem wtedy, zgodnie z orzecznictwem trybunalskim, aktualizuje się konieczność zapewnienia instancyjnej weryfikacji takiego orzeczenia zgodnie z wymogami przewidzianymi przez **art. 176 ust. 1 Konstytucji**. Dostrzegając wskazywaną w orzecznictwie różnicę między „instancyjnością postępowania sądowego” a „zaskarżalnością orzeczeń”, a w szczególności, że zaskarżenie nie musi wiązać się z dewolutywnością środka zaskarżenia i rozpoznaniem go przez sąd wyższej instancji należy dojść do wniosku, że kontrolą instancyjną powinny być objęte rozstrzygnięcia „w sprawie” jako pewnej całości, w tym zwłaszcza „kończące postępowanie”, natomiast kwestie „służebne” wobec głównego postępowania merytorycznego, uboczne i incydentalne mogą być objęte kontrolą poziomą sprawowaną przez inny skład tego samego sądu, z zastrzeżeniem jednak, że z praktycznego punktu widzenia zażalenia poziome wciąż stanowią swego rodzaju iluzję rzeczywistej kontroli ich legalności, o czym ustawodawca powinien pamiętać przygotowując kolejne nowelizacje procedury cywilnej i powinny być traktowane przez ustawodawcę jako wyjątek od zażaleń klasycznych. W żadnym bowiem razie szybkość postępowania nie może niweczyć prawa strony do sprawiedliwego rozstrzygnięcia sprawy.

W odniesieniu do art. 78 Konstytucji Trybunał Konstytucyjny przyjął, że z uwagi na kategoryczne brzmienie art. 176 ust. 1 Konstytucji, w odniesieniu do postępowania sądowego stworzenie procedury instancyjnej kontroli jest obowiązkiem niedoznającym ustawowych wyjątków (zob. postanowienia z 21 lipca 2009 r., sygn. SK 61/08, OTK ZU nr 7/A/2009, poz. 120 oraz z 8 czerwca 2009 r., sygn. SK 26/07, OTK ZU nr 6/A/2009, poz. 92 oraz L. Garlicki, Uwaga 7 do art. 176, [w:] Konstytucja..., s. 6). Konstytucyjnym obowiązkiem sprawujących wymiar sprawiedliwości sądów (art. 175 ust. 1 Konstytucji) jest sprawiedliwe oraz jawne rozpoznanie sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (art. 45 ust. 1

Konstytucji), to „wzmacniająca” konstytucyjne prawo do sądu zasadę dwuinstancyjnego postępowania (art. 176 ust. 1 Konstytucji) należy powiązać z pojęciem „sprawy” (zob. też wyrok z 31 marca 2009 r., sygn. **SK 19/08**, OTK ZU nr 3/A/2009, poz. 29).

4. **Wyroki TK w sprawach o sygn.: SK 62/03, SK 3/05 i K 7/09**

Zarówno art. 394¹ k.p.c., jak i - zbliżony w treści jego poprzednik - art. 393¹⁸ § 2 k.p.c. był już przedmiotem kontroli TK pod kątem zgodności z konstytucyjną zasadą dwuinstancyjności postępowania (zob. wyroki w sprawach o sygn.: SK 62/03, SK 3/05).

W sprawie o sygn. SK 62/03, orzekając o zgodności art. 393¹⁸ § 2 k.p.c. z art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji, Trybunał badał zaskarżony przepis w zakresie, w jakim niedopuszczalność zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji zamyka zarazem drogę do rozpoznania apelacji. Chodziło o sytuację, w której **brak drogi zażaleniowej** stanowił ograniczenie zaskarżalności orzeczeń apelacją. Art. 78 i art. 176 ust. 1 Konstytucji jako wzorce odnosiły się wprost do problematyki ograniczeń w możliwości wniesienia środka odwoławczego.

W cytowanej wcześniej **sprawie o sygn. SK 3/05** Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 393¹⁸ § 2 k.p.c., w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Za niezgodną z konstytucyjną zasadą dwuinstancyjności postępowania Trybunał uznał utrwalone w orzecznictwie sądów powszechnych odczytanie przepisu przesądzające o kwalifikacji jako orzeczeń drugiej instancji postanowień, w których rozstrzygnięto całościowo o kosztach postępowania związanych z postępowaniem we wszystkich instancjach. Trybunał stwierdził wówczas, że „sąd apelacyjny, formalnie sąd drugiej instancji, o kosztach procesu ostatecznie za wszystkie instancje (w tym i o kosztach postępowania przed Sądem Najwyższym) orzekał po raz pierwszy. Takie rozstrzygnięcie o kosztach postępowania powinno - w ocenie Trybunału Konstytucyjnego - podlegać weryfikacji niezależnie od kontroli samego wyroku w jego warstwie merytorycznej”.

W dotychczasowym orzecznictwie konstytucyjnym kwestia postępowania zażaleniowego od postanowień sądu drugiej instancji rozpatrywana była w związku z zasadą dwuinstancyjności w kontekście, w którym brak możliwości wniesienia zażalenia:

- a) wpływał na prawo do korzystania ze środka zaskarżenia (sygn. SK 62/03 oraz sygn. SK 19/08),
- b) związany był z **zasadami sprawiedliwości proceduralnej** (sygn. SK 19/08) lub
- c) skutkowało całkowitym wyłączeniem możliwości merytorycznej kontroli rozstrzygnięcia, które z uwagi na swój charakter powinno podlegać weryfikacji niezależnie od kontroli samego wyroku w jego warstwie merytorycznej (sygn. SK 3/05).

W wyroku z 21 lipca 2009 r., sygn. **K 7/09**, OTK ZU nr 7/A/2009, poz. 113: „Bardzo ważnym **elementem sprawiedliwości proceduralnej jest także wymóg takiego ukształtowania procedury sądowej, aby istniało jak największe prawdopodobieństwo uzyskania rozstrzygnięcia zgodnego z prawem i opartego na prawdziwych ustaleniach faktycznych.** Dotyczy to w szczególności sytuacji, w której już po wydaniu orzeczenia pojawią się nowe dowody, z których wynika, że prawomocne orzeczenie nie odpowiada rzeczywistości. Ustawodawca musi zatem starannie wyważyć **zasadę stabilności orzeczeń sądowych oraz konieczność zapewnienia środków prawnych umożliwiających wzruszenie takich orzeczeń w sytuacji, gdy są one dotknięte poważnymi wadami. (...) wymóg ukształtowania procedury sądowej zgodnie ze standardami sprawiedliwości proceduralnej obejmuje nakaz ustanowienia rozwiązań, które zapewnią jednostce adekwatną ochronę przed prawomocnymi orzeczeniami, obciążonymi szczególnie poważnymi wadami i naruszającymi wartości konstytucyjne”** (tak. TK wyroku z 21 lipca 2009 r., **K 7/09**).

Kwestia zaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, w których nie przysługuje skarga kasacyjna była przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału w sprawie **SK 2/09. Wyrokiem z 12 stycznia 2010 r., OTK-A 2010/1/1, przepis art. 394[1] § 2 k.p.c. w ówczesnym brzmieniu dopuszczającym takie w sprawach wznowieniowych wyłącznie w sprawach kasacyjnych został uznany za zgodny z Konstytucją.** Należy mieć na względzie, że dotyczył on spraw mniej ważnych, a więc takich, które przez ustawodawcę zostały uznane za niepodlegające skardze kasacyjnej.

5. **Kolizja między praworządnością a stabilnością prawomocnych orzeczeń sądowych a konstytucyjna zasady równości wobec prawa i praworządności**

Skarga wznowieniowa przysługuje jedynie w wyjątkowych wypadkach, które zostały uznane przez ustawodawcę za **naruszające zasady praworządności i sprawiedliwości w stopniu wystarczającym do przełamania zasady prawomocności orzeczeń sądowych**. Funkcją skargi o wznowienie postępowania jest nie tyle sama zmiana bądź uchylenie zaskarżonego wyroku, ile przede wszystkim wydanie orzeczenia odpowiadającego **standardowi sprawiedliwości i rzetelności**. Nie ma jednak żadnej różnicy aksjologicznej między postanowieniem o odrzuceniu skargi o wznowienie wydanym przez sąd pierwszej, jak i przez sąd drugiej instancji. **Oba pełnią tożsamą funkcję procesową. W obu przypadkach skarga przysługuje od orzeczenia prawomocnego.** Możliwość zaskarżenia prawomocnego orzeczenia nie powinna zależeć wyłącznie od przypadku, czy prawomocne orzeczenie zostało wydane przez sąd pierwszej, czy też drugiej instancji, zwłaszcza w sprawie „niekasacyjnej”. Identyczny cel przyświeca skardze o wznowienie składanej tak w pierwszej, jak i w drugiej instancji, przy czym w obu przypadkach takie same są też ich przesłanki.

Podobnie, brak istotnej różnicy między zaskarżalnymi wprost na podstawie art. 394¹⁾ § 1 k.p.c. postanowieniami sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi kasacyjnej i odrzuceniu skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 89 ustawy o SN) a postanowieniem o odrzuceniu skargi o wznowienie w sprawie kasacyjnej. Podmioty legitymujące się takimi orzeczeniami charakteryzują się bowiem podobną cechą relewantną (dążą do wyeliminowania z obrotu prawnego prawomocnego orzeczenia obciążonego rażącymi wadami prawnymi). Chodzi zatem o gwarancję dostępu do SN w sprawach bezpośrednio związanych z jego działalnością orzeczniczą poprzez zapewnienie dodatkowej kontroli postanowień odrzucających nadzwyczajne środki zaskarżenia. Ich wspólnym celem jest zatem nie tyle zmiana bądź uchylenie zaskarżonego prawomocnego wyroku, ile doprowadzenie do wydania „orzeczenia odpowiadającego standardowi sprawiedliwości i rzetelności”⁴⁷. Wskutek odrzucenia wniesionych skarg następuje zamknięcie drogi sądowej do weryfikacji legalności prawomocnego wyroku przez SN w sprawach kasacyjnych. Sytuacja procesowa stron we wszystkich tych przypadkach jest podobna. Nie należy więc traktować ich

⁴⁷ Zob. M. Manowska, *Wznowienie ...*, s. 263.

odmiennie, zwłaszcza, że przed SN obowiązuje przymus adwokacko-radcowski (art. 87¹¹ § 1 k.p.c.), co zasadniczo zapobiega wnoszeniu zażaleń oczywiście bezzasadnych.

Względ na zasadę stabilności prawomocnych orzeczeń może co prawda przemawiać za pewnym ograniczeniem nadzwyczajnych środków zaskarżenia (np. ze względu na wartość przedmiotu zaskarżenia), albowiem możliwość wnoszenia prawomocnych orzeczeń nawet rażąco wadliwych nie jest gwarantowana konstytucyjnie⁴⁸, to jednak oczywistym jest, że ograniczenie to samo w sobie **nie może naruszać istoty prawa do sądu i sprawiedliwego (trafnego) rozstrzygnięcia**. Ustawodawca może suwerennie kształtować przesłanki ich uruchomienia, zakres podmiotów uprawnionych do ich wnoszenia oraz kategorię spraw, w których przysługują⁴⁹, jednakże w sytuacji kolizji postulatu stabilności prawomocnych orzeczeń z zasadą praworządności, ta pierwsza powinna ustąpić drugiej. Powaga rzeczy osądzonej powinna bowiem chronić wyłącznie te orzeczenia, które odpowiadają wymogom sprawiedliwości proceduralnej i praworządności⁵⁰. Z tego właśnie powodu ustawodawca na gruncie wszystkich procedur przewidział środki nadzwyczajne, które służą wyeliminowaniu z obrotu prawnego szczególnie wadliwych orzeczeń, nawet jeśli przysługuje im przymiot prawomocności.

Wspólnym ich celem jest zapewnienie obywatelom mechanizmu pozwalającego na wzruszenie orzeczeń, które aczkolwiek prawomocne, to ostatecznie okazały się być rażąco wadliwe prawnie. Zasada stabilności prawomocnych orzeczeń nie może przemawiać za brakiem zaskarżalności tylko jednego rodzaju tych postanowień w przedmiocie odrzucenia skargi o wznowienie. Ustawodawca zdaje się w sposób nieuzasadniony różnicować pozycję podmiotów dochodzących swoich praw w ramach tego samego postępowania w zależności jedynie od tego, czy przedmiotem skargi jest prawomocne orzeczenie pierwszej, czy drugiej instancji oraz rodzaju wybranego przez wnioskodawcę nadzwyczajnego środka zaskarżenia.

Również nie ma tak znaczących różnic, jak zdaje się wskazywać SN w uchwale III CZP 53/20 między zaskarżalnym do SN postanowieniem sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji, a takim samym postanowieniem o odrzuceniu skargi o wznowienie. Oba

⁴⁸ Por. post. TK z 28.05.2003 r. (SK 33/02), OTK-A 2003, nr 5, poz. 47; post. TK z 2.04/2009 r. (Ts 35/08), OTK-B 2009, nr 5, poz. 393 oraz wyrok TK z 12.01.2010 r. (SK 2/09), OTK-A 2010, nr 1, poz. 1.

⁴⁹ Por. wyrok TK z 13.05.2002 r. (SK 32/01), OTK-A 2002, nr 3, poz. 31.

⁵⁰ *Ibidem*.

orzeczenia kończą postępowanie zmierzające do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, a w sprawach kasacyjnych zamykają drogę do weryfikacji ich poprawności przez SN, mimo że należą do kategorii spraw, które w zwykłym toku podlegają merytorycznej kontroli tego sądu.

6. Zasada zupełności i spójności systemu prawa

„Wolę ustawodawcy należy wyklądać tak, by nadać jej racjonalny sens i zapewnić zgodność z zasadami konstytucyjnymi”⁵¹. Polega ona na wyborze tego kierunku wykładni spośród „konkurujących” znaczeń przepisu, który jest zgodny z konstytucyjnymi normami i wartościami. Jak bowiem wskazał SN w postanowieniu z dnia 2.09.2021 r. (III CZ 21/21)⁵²: „Okoliczność, iż nowela z dnia 1 marca 1996 r. nie przewidywała wprost **zażalenia na postanowienie sądu odwoławczego** (wydane jednak nie w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji) **kończące postępowanie w sprawach (...)**, nie oznacza jeszcze, iż tego rodzaju zażalenie nie jest dopuszczalne, **mając na uwadze zasady zupełności i spójności systemu prawnego oraz standardy demokratycznego państwa prawnego**”.

W orzecznictwie SN i TK zwracano uwagę na występowanie licznych i ewidentnych luk w prawie w zakresie dotyczącym środków odwoławczych. Przepisy zarówno art. 394¹¹ k.p.c.⁵³, jak i jego poprzednika (art. 393¹⁸ § 2 k.p.c.⁵⁴) były przedmiotem kontroli konstytucyjnej, zwłaszcza pod kątem ich zgodności z zasadą dwuinstancyjności. Nie dotyczyły one wprost problematyki zaskarżalności postanowień o odrzuceniu skargi o wznowienie, lecz innych mniej istotnych postanowień sądu drugiej instancji, tj.: odnośnie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy (SK 3/05, SK 10/09⁵⁵), odmowy zwolnienia od kosztów sądowych (SK 19/08⁵⁶), wyłączenia sędziego w postępowaniu przed sądem drugiej instancji (SK 38/09⁵⁷), czy też kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej z urzędu (SK 14/13)⁵⁸.

⁵¹ Zob. uchwałę SN z 20.05.2011 (III CZP 14/11), OSNC 2012, z. 1, poz. 2.

⁵² Niepublikowane.

⁵³ Por. wyrok TK z 31.03.2009 r. (SK 19/08), OTK-A 2009, nr 3, poz. 29.

⁵⁴ Por. wyrok TK z 1.02.2005 r. (SK 62/03), OTK_A 2005, nr 2, poz. 11 oraz wyrok TK z 27.03.2007 r. w cytowanej już sprawie SK 3/05.

⁵⁵ Wyrok TK z 9.02.2010 r. (SK 10/09), OTK-A 2010, nr 2, poz. 10.

⁵⁶ Wyrok TK z 31.03.2009 r. (SK 19/08), OTK-A 2009, nr 3, poz. 29.

⁵⁷ Wyrok TK z 2.06.2010 r. (SK 38/09), OTK-A 2010, nr 5, poz. 46.

⁵⁸ Wyrok TK z 22.10.2013 r. (SK 14/13), OTK-A 2013, nr 7, poz. 100.

Stosując zatem wykładnię *a fortiori* typu *a maiori ad minus* (z większego na mniejsze)⁵⁹ należy dojść w wniosku, że skoro zażalenie przysługuje na postanowienia sądu drugiej instancji w mniej istotnych kwestiach pomocniczych i „służebnych” wobec postępowania merytorycznego (wręcz incydentalnych) określonych w art. 394^[2] § 1^[1] k.p.c., to tym bardziej powinno przysługiwać w sprawach znacznie ważniejszych, a więc na postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie w tzw. sprawach kasacyjnych.

Podobny argument znajduje oparcie w zestawieniu postanowień o odrzuceniu skargi wznowieniowej wydanych przez sąd pierwszej i drugiej instancji. Skoro w sprawach zakończonych orzeczeniem sądu niższej instancji przysługuje zażalenie na odrzucenie skargi o charakterze dewolutywnym i suspensywnym, to tym bardziej w sprawach znacznie ważniejszych, bo zakończonych orzeczeniem sądu drugiej nie może zabraknąć podobnego środka zaskarżenia. Brak jest argumentu natury aksjologicznej, który sprzeciwiałby się istnieniu zażalenia w sprawach ważniejszych, skoro przysługuje ono w odniesieniu do spraw mniej ważnych. Taka argumentacja znajduje oparcie w zasadzie spójności i zupełności systemu prawa⁶⁰, która nakazuje, aby postanowienia sądu drugiej instancji jako znacznie ważniejsze, niż te określone obecnie w art. 394^[2] § 1^[1] k.p.c. były zaskarżalne co najmniej zażaleniem poziomym. Nie bez znaczenia jest także i ta okoliczność, że zażalenie takie przysługiwało wprost na podstawie przepisów procedury obowiązujących w okresie III RP. Zasadny wydaje się być zatem pogląd, że na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania w sprawach „kasacyjnych” powinno służyć zażalenie do SN poprzez zastosowanie *per analogiam* art. 394^[1] § 1 k.p.c., natomiast na podobne orzeczenie, ale wydane w sprawach „niekasacyjnych” (mniej ważnych) powinno przysługiwać do innego składu sądu drugiej instancji przy wykorzystaniu w tym przypadku analogii z art. 394^[2] § 1^[1] k.p.c.

7. Zaskarżalność postanowień o odrzuceniu nadzwyczajnych środków zaskarżenia

Od prawomocnych orzeczeń co do istoty sprawy przysługują cztery rodzaje skarg nadzwyczajnych: skarga kasacyjna (art. 398^[1] i nast. k.p.c.), skarga o wznowienie (art. 399 i

⁵⁹ Przykłady wnioskowania *a maiori ad minus* zob. L. Morawski, *Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz*, Toruń 2002, s. 334-339.

⁶⁰ Por. cytowane post. SN z 2.09.2021 r. (III CZ 21/21).

nast. k.p.c.), skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (**art. 424^[1] i nast. k.p.c.**) oraz skarga przewidziana w art. 89 – ustawy z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym⁶¹. Wybór danego środka zaskarżenia należy do strony, przy czym brak jest przepisów uzależniających wniesienie konkretnych skarg od uprzedniego wyczerpania przez stronę któregoś z jej rodzajów, np. pierwszeństwa drogi skargi kasacyjnej. Ustawodawca w art. 398^[1] § 1 k.p.c. przewidział kontrolę kasacyjną SN nad jeszcze innymi postanowieniami sądu drugiej instancji kończącymi postępowanie w sprawie tj. nad postanowieniem w **przedmiocie odrzucenia pozwu** albo umorzenia postępowania.

We wszystkich wskazanych powyżej przypadkach, z wyjątkiem skargi o wznowienie, ustawodawca wprost przewidział możliwość zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu danego rodzaju skargi zażaleniem do SN (art. 394^[1] § 1 k.p.c., z tym że w odniesieniu do skargi z art. 89 ustawy o SN przepis ten ma zastosowanie na podstawie art. 95 pkt 1 – ustawy o SN). **Zupełnie niezrozumiale jest zatem pominięcie podobnej regulacji jedynie w odniesieniu do orzeczenia o odrzuceniu skargi o wznowienie, skoro w okresie od 2000 do 2019 r. postanowienie takie było tak samo zaskarżalne, jak pozostałe skargi nadzwyczajne. Funkcje każdej z tych skarg są bardzo zbliżone, skoro wszystkie zmierzają do zapewnienia SN kontroli tych przypadków blokady dostępu do tego sądu, które wiążą się z jego działalnością orzeczniczą.** Rację ma więc Trybunał Konstytucyjny, gdy twierdzi, że konieczne jest „**stworzenie mechanizmu, w ramach którego Sąd Najwyższy nie tyle rozpoznaje merytorycznie sprawę, ile kontroluje sąd drugiej instancji, czy wydanym postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie nie narusza prawa, a w razie stwierdzenia takiego naruszenia, z reguły »kasuje« takie postanowienie**” (sprawa SK 2/09⁶²).

Wszelkie postanowienia proceduralne, które odnoszą się do szeroko rozumianych wolności, praw człowieka i obywatela powinny podlegać zaskarżeniu⁶³, dotyczy to także postanowień w przedmiocie odrzucenia *a limine* skargi o wznowienie. Jest tak także mimo nowego brzmienia art. 394^[1] § 1 k.p.c. i art. 394^[2] k.p.c., albowiem nawet zamknięty katalog postanowień zaskarżalnych zażaleniem nie wyklucza istnienia środków zaskarżenia co może wprost wynikać z wykładni odwołującej się do *analogii legis* lub *iuris*. Teoretycznie można bowiem rozważać co najmniej trzy różne środki zaskarżenia: a) zażalenie do SN w

⁶¹ Tj. Dz. U. z 2019 r., poz. 825.

⁶² Wyrok TK z 12.01.2010 r. (SK 2/09), OTK-A 2010, nr 1, poz. 1, pkt 5.5.2.1 uzasadnienia.

⁶³ M. Michalska-Marciniak, *Zaskarżalność ...*, s. 177.

sprawach kasacyjnych; b) zażalenie poziome do innego składu sądu drugiej instancji w sprawach niekasacyjnych, oraz c) skargę kasacyjną (w sprawach kasacyjnych)

Ta ostatnia przysługiwałaby na podstawie art. 398^[1] § 1 k.p.c. stosowanego *per analogiam* jako na zaskarżalne skargą kasacyjną postanowienie w przedmiocie odrzucenia pozwu, skoro zgodnie z art. 406 k.p.c. **do postępowania ze skargi o wznowienie stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji**, a skarga wznowieniowa powinna czynić zadość warunkom pozwu (art. 409 k.p.c.). W uchwale SN z 22.01.1998 r. (III CZP 69/97)⁶⁴ wyraźnie wskazano na podobieństwo skargi o wznowienie postępowania do samego pozwu, a w konsekwencji uznano, że skoro zażalenie przysługuje na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu, to podobnie przepis art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c. powinien znaleźć zastosowanie w drodze analogii do zarządzenia o zwrocie skargi o wznowienie. Ten kierunek wykładni został jednak, moim zdaniem, błędnie odrzucony w orzecznictwie⁶⁵.

8. Podsumowanie

Argumenty celowościowe w połączeniu z zasadą spójności i zupełności systemu prawa oraz wynikającą z art. 45 ust. 1 i art. 2 Konstytucji zasadą sprawiedliwości proceduralnej (rzetelności proceduralnej), która oznacza nie tyle szybkość rozstrzygnięcia, lecz jego trafność w pełni uzasadniają konieczność zapewnienia przez ustawodawcę zaskarżalności postanowień sądu odwoławczego kończących postępowanie w sprawie w sprawach kasacyjnych, w tym postanowienia o odrzuceniu skargi wznowieniowej. Jak bowiem wyjaśnił TK, zasada sprawiedliwości proceduralnej jest „wartością samą w sobie”, a składają się na nią wymagania: możliwości bycia wysłuchanym, ujawnienia w sposób czytelny motywów rozstrzygnięcia, co **ma zapobiegać dowolności i arbitralności, a także zapewnienia uczestnikowi postępowania przewidywalności jego przebiegu**.⁶⁶ Ważnym jej elementem jest także „wymóg takiego ukształtowania procedury sądowej, aby istniało jak największe prawdopodobieństwo uzyskania rozstrzygnięcia zgodnego z prawem i opartego na prawdziwych ustaleniach faktycznych”⁶⁷. Jak dalej wyjaśnił w tymże orzeczeniu sąd konstytucyjny „wymóg ukształtowania procedury sądowej zgodnie

⁶⁴ OSNC 1998, nr 7-8, poz. 111.

⁶⁵ Por. post. SN z 8.11.2018 r. (III UK 221/17), LEX nr 2575539

⁶⁶ Zob. wyrok TK z 2.10.2006 r. (SK 34/06), OTK-A 2006, nr 9, poz. 118.

⁶⁷ Por. wyrok TK z 21.07.2009 r. (K 7/09), OTK-A 2009, nr 7, poz. 113.

ze standardami sprawiedliwości proceduralnej obejmuje nakaz ustanowienia rozwiązań, które zapewnią jednostce adekwatną ochronę przed prawomocnymi orzeczeniami, obciążonymi szczególnie poważnymi wadami i naruszającymi wartości konstytucyjne⁶⁸. Zasady te dotyczą wszystkich etapów postępowania sądowego, w tym także postępowań nadzwyczajnych, takich jak postępowanie wznowieniowe, czy też kasacyjne⁶⁹. Do najistotniejszych wymogów rzetelnej i sprawiedliwie ukształtowanej procedury należy również możliwość weryfikacji orzeczeń sądu pod względem ich zgodności z prawem, a więc ustanowienie mechanizmów zapobiegających arbitralności sądu poprzez wprowadzenie odpowiedniego środka kontroli orzeczenia⁷⁰. Każdej stronie procesu należy zapewnić odpowiedni i skuteczny mechanizm ochrony jej uprawnień procesowych, zmniejszając do minimum ryzyko wystąpienia pomyłek sądowych, które przecież są normalnym efektem niedoskonałości ludzkiej natury.

Podsumowując należy stwierdzić, że procedura cywilna powinna odpowiadać zarówno wymogom sprawiedliwości proceduralnej, jak i spójności oraz zupełności całego systemu prawnego. Prawo do zaskarżenia orzeczenia stanowi element istoty samego prawa do sądu, a brak możliwości zaskarżenia orzeczenia pozostaje „sprzeczne z zasadą demokratycznego państwa prawnego”⁷¹. Ochrona praw procesowych stron powinna być pełna i zmierzać do usunięcia skutków zaistniałego bezprawia władzy sądowniczej. Obowiązkiem ustawodawcy jest więc traktowanie prawa jako pewnej całości. Według Dworkinowskiej doktryny spójności prawa tylko całościowe i wszechstronne pojmowanie poszczególnych instytucji prawnych w ich całym otoczeniu normatywnym pozwala zapewnić jednostce pełną konstytucyjną ochronę jej praw. Właściwa procedura powinna wykluczyć jakąkolwiek arbitralność rozstrzygnięcia sądu poprzez zapewnienie weryfikacji jego poprawności. Niekoniecznie musi to być kontrola instancyjna, wystarczy, że dokonana będzie w ramach zażalenia przez inny skład tego samego sądu. Brak środka zaskarżenia na wydawane jednoosobowo i na posiedzeniu niejawnym postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, które dodatkowo nie jest uzasadniane ani z urzędu ani na wniosek strony powoduje, że orzeczenia takie wymykałyby się spod

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Por. wyrok TK z 30.05.2007 r. (SK 68/06), OTK-A 2007, nr 6, poz. 53.

⁷⁰ Por. wyrok TK z 31.03.2009 r. (SK 19/09), OTK-A 2009, nr. 3, poz. 29.

⁷¹ Zob. wyrok TK z 2.10.2006 r. (SK 34/06), OTK-A 2006, nr 9, poz. 118.

jakiegokolwiek kontroli sądowej i tym samym nie spełnia minimalnego standardu praworządności i sprawiedliwości proceduralnej.

Reasumując tę część skargi konstytucyjnej, należy opowiedzieć się za koniecznością istnienia środka zaskarżenia w postaci zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, dewolutywnego (a więc do Sądu Najwyższego) w sprawach kasacyjnych, a pozostałych sprawach do innego składu sądu drugiej instancji rozpoznawanego jako tzw. poziomego zażalenia. Uwagi poczynione na gruncie instytucji odrzucenia przez sąd drugiej instancji skargi o wznowienie postępowania mogą znaleźć odpowiednie zastosowanie wobec wszystkich postanowień sądu odwoławczego kończących postępowanie w sprawie.

IV.2. ZARZUT NARUSZENIA ART. 32 UST. 1 W ZW. Z ART. 64 UST. 2 KONSTYTUCJI

1. Konstytucyjna zasada równości była przedmiotem wyroku Trybunału Konstytucyjnego jeszcze na gruncie Ustawy Konstytucyjnej z 1992 roku. Trybunał w wyroku z dnia 3 września 1996 roku, sygn. akt: K 10/96 (OTK ZU 1996, Nr 4, poz. 33) stwierdził, że:

„(...) wszelkie odstępstwa od nakazu równego traktowania podmiotów podobnych musi zawsze znajdować podstawę w odpowiednio przekonujących argumentach. Argumenty te muszą mieć:

- po pierwsze, charakter relewantny, a więc pozostawać z bezpośrednim związkiem z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma oraz służyć realizacji tego celu i treści.

Innymi słowy, wprowadzane różnicowania muszą mieć charakter racjonalnie uzasadniony. Nie wolno ich dokonywać według dowolnie ustalonego kryterium (orzeczenie TK z 12 grudnia 1994, sygn. akt: K. 3/94, OTK 1994., cz. II, s. 141),

- po drugie, argumenty te muszą mieć charakter proporcjonalny, a więc waga interesu któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych,

- po trzecie, argumenty te muszą pozostawać w jakimś związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych (np. orzeczenie TK z 23 października 1995, sygn. akt: K. 4/95, ITK w 1995 r., cz. II, s. 93). Jak już wspomniano, jedną z takich zasad konstytucyjnych jest zasada sprawiedliwości społecznej (art. 1 przepisów konstytucyjnych). Różnicowanie sytuacji prawnej podmiotów podobnych ma więc znacznie większe szanse uznania za zgodne z konstytucją, jeżeli pozostaje w zgodzie

z zasadami sprawiedliwości społecznej lub służy urzeczywistnieniu tych zasad. Zostaje ono natomiast uznane za niekonstytucyjną dyskryminację (uprzywilejowanie), jeżeli nie znajduje podtrzymania w zasadzie sprawiedliwości społecznej. W tym sensie zasady równości wobec prawa i sprawiedliwości społecznej w znacznym stopniu nakładają się na siebie”.

IV.3. ZARZUT NARUSZENIA ART. 31 UST. 3 W ZW. Z ART. 64 UST. 1 I 2 KONSTYTUCJI

1. Jak stanowi art. 31 ust. 3 Konstytucji: **„Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”**. Pozbawienie skarżącego prawa do środka zaskarżenia od postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, jest takim niedopuszczalnym ograniczeniem istoty prawa do sądu i związanego z tym prawa do sprawiedliwej procedury.
2. W orzecznictwie przyjmuje się, że art. 31 ust. 3 Konstytucji formułuje ogólną zasadę proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 lutego 2015 r., sygn. akt: **SK 70/13**). Jak wskazano w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 czerwca 2001 roku w sprawie o sygn. akt: K 23/00 **„granice ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności wyznacza zasada proporcjonalności oraz koncepcja istoty poszczególnych praw i wolności”**. W wyroku z dnia 12 stycznia 2000 roku, sygn. akt: P 11/98, Trybunał wskazał, że zakres ograniczeń nie może powodować **zniweczenia podstawowych składników prawa podmiotowego** i przekształcenia go w „pozór prawa”. Zaprezentowana przez sądy powszechne i Sąd Najwyższy w sprawie skarżącego wykładnia zaskarżonych niniejszą skargą przepisów k.p.c. **pozbawia go prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) i związanego z tym prawa do rzetelnej procedury oraz uzyskania orzeczenia spełniającego wymogi praworządności**.
3. Z art. 31 ust. 3 Konstytucji wynika wprost, że ograniczenia w zakresie korzystania z praw konstytucyjnych (w tym z równej ochrony praw majątkowych) **nie mogą naruszać istoty tych praw**. „Koniczność”, którą wyraża ten przepis, mieści w sobie postulat **niezbędności, przydatności i proporcjonalności** wprowadzanych ograniczeń.

4. Treść normatywną zasady proporcjonalności, wynikającej z art. 31 ust. 3 Konstytucji, przypominał Trybunał w wielu swoich orzeczeniach, między innymi w wyroku z 11 maja 1999 roku (sygn. akt: K 13/98), w którym wyjaśnił, że przesłanka „konieczności ograniczenia w demokratycznym państwie”, określona w art. 31 ust. 3 Konstytucji, z jednej strony stawia przed prawodawcą każdorazowo wymóg stwierdzenia **rzeczywistej potrzeby ingerencji** w zakres prawa bądź wolności jednostki, z drugiej zaś strony winna być rozumiana jako wymóg stosowania takich środków prawnych, które będą skuteczne, a więc **rzeczywiście służące realizacji zamierzonych przez prawodawcę celów (przydatne)**. Chodzi też o środki **niezbędne**, to znaczy takie, które chronią określone wartości w sposób bądź w stopniu, który **nie mógłby być osiągnięty przy zastosowaniu innych środków**. Przypominając, jak należy rozumieć zasadę **proporcjonalności**, Trybunał we wspomnianym wyroku podkreślił między innymi: „**«Konieczność»**, którą wyraża art. 31 ust. 3 Konstytucji, mieści w sobie postulat **niezbędności, przydatności i proporcjonalności sensu stricto** wprowadzanych ograniczeń. Nie ulega wątpliwości, iż spełnienie powyższych postulatów wymaga bliższej analizy w każdym konkretnym przypadku ograniczania prawa czy wolności, w szczególności przez skonfrontowanie wartości i dóbr chronionych daną regulacją z tymi, które w jej efekcie podlegają ograniczeniu, jak również przez ocenę metody realizacji ograniczenia.” (zob. też wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 kwietnia 1999 roku, sygn. akt: P 7/98 oraz z dnia 14 czerwca 2004 roku, sygn. akt: SK 21/03).

Chodzi tu zatem o gwarancję dostępu do Sądu Najwyższego w sprawach bezpośrednio związanych z jego działalnością, przez zapewnienie dodatkowej kontroli postanowień odrzucających nadzwyczajne środki, których wykorzystanie przez stronę lub uczestników postępowania wykracza poza dwuinstancyjną strukturę rozpoznania sprawy cywilnej. Celem zażalenia na postanowienie o odrzuceniu skargi wznowieniowej w sprawie kasacyjnej jest zatem stworzenie mechanizmu, w ramach którego Sąd Najwyższy nie tyle rozpoznaje merytorycznie sprawę, ile kontroluje sąd drugiej instancji, czy wydanym postanowieniem kończącym postępowanie w sprawie nie narusza prawa, a w razie stwierdzenia takiego naruszenia, z reguły „kasuje” takie postanowienie (por. cytowany wcześniej wyrok z 12.01.2010 r., SK 2/09). W sprawie tej TK potwierdził, że zgodne z konstytucją jest takie ukształtowanie instytucji wznowienia, w ramach której w

sprawach tzw. kasacyjnych stronie przysługiwać będzie zażalenie do Sądu Najwyższego.

Powyżej przytoczone wymogi wynikające z zasady demokratycznego państwa prawa określonej w art. 2 Konstytucji, nakładają na ustawodawcę obowiązek takiego formułowania regulacji prawnych, które realizować będzie we wszelkim wymiarze zasadę prawidłowej legislacji i zapewni realną ochronę prawa podmiotowego w postaci prawa do sądu chronionego art. 45 ust. 1 Konstytucji. Skoro wskazane przepisy w sposób rażąco naruszają Konstytucję RP i konstytucyjne prawa podmiotowe przysługujące skarżącemu wniesienie niniejszej skargi konstytucyjnej jest w pełni uzasadnione.

Za Skarżących, _

pełnomocnik

dr Józef FORYSTEK, adwokat

Załączniki:

1. cztery odpisy skargi;
2. pełnomocnictwo szczególne do wniesienia skargi konstytucyjnej;
3. skarga S C października 2021 roku o wznowienie postępowania zakończonych prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2018 r.,
4. wyrok Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2018 r., ;
5. postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2021 r., wraz z uzasadnieniem;
6. zażalenie z dnia stycznia 2022 r. na postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2021 r.;
7. postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z lutego 2022 r., wraz z uzasadnieniem;
8. zażalenie na postanowienie SA dnia lutego 2022 r.,
9. pismo przez Sądu Apelacyjnego w I z lutego 2022 r., p informujące o pozostawieniu zażalenia na postanowienie SA z lutego 2022 r. w aktach sprawy bez nadawania mu dalszego biegu;
10. skarga kasacyjna S C z marca 2022 r. od postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z grudnia 2021 r., ;
11. postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z marca 2022 r.,
12. zażalenie z dnia kwietnia 2022 r. S C na postanowienie Sądu Apelacyjnego w K z marca 2022 r.;
13. postanowienie Sądu Najwyższego z lipca 2022 r., .